

Budai FehérFekete

A CISZTERCI DIÁKSZÖVETSÉG BUDAI OSZTÁLYÁNAK TÁJÉKOZTATÓJA

2012. DECEMBER

KARÁCSONY

XIX. ÉVFOLYAM

3. SZÁM

SZÁZ ÉVES A BUDAI SZENT IMRE GIMNÁZIUM

1912–2012

Ünnepség a száz éves évfordulóra

Az emléknapi megemlékezés 2012. november 5-én, Szent Imre névnapján 9 órakor kezdődött szentmisével a Szent Imre Plébániatemplomban a tanulóifjúság és a meghívott vendégek jelenlétében. Az ünnepi szertartást Székely püspök úr pontifikálta Sixtus apátúr vezette ciszterci szerzetesek kíséretében.

A közéleti személyiségek között ott volt Budapest főpolgármestere, Tarlós István úr mint a rendezvények fővédnöke, Hoffmann Tamás úr kerületünk polgármestere, több államtitkár és helyettes államtitkár úr.

A szentmise után átvonult az ünneplő közönség a gimnáziumba, ahol 11 órakor megkezdődött az ünnepi műsor. Egyöntetű vélemény szerint a rendezvény az iskola hagyományaihoz hűen magas szintű, nívós művészi élményt nyújtott a több órán át kitartó ünneplőknek, mely után szerény agapé következett.

Az ünnepi megemlékezések közül különösen emlékezetes marad Tarlós főpolgármester úr és Sixtus apátúr beszéde, több művészi előadás; ezeknek megismerésére alkalom nyílik azok számára is, akik nem tudtak ott lenni a helyszínen: az iskola hamarosan megjelenő kiadványaiban.

Jelen híradónkban az itt elhangzottak közül az iskola igazgatójának és a kilencven évével jubileumos Ciszterci Diákszövetség vezetőjének ünnepi köszöntőjét olvashatjuk; majd azután hosszú oldalakon keresztül a volt és mai diákok beszélnek arról, hogy milyen is volt ez a 100 esztendő. Ki-kí ahogy megélte, kinek ahogy a történelem megengte.

Örök emlékezet az alapítóknak, a sok száz tanárnak!

AKIK AZ ÜNNEPI MEGEMLÉKEZÉSEN RÉSZT VEHETTEK, ÖRÖKRE MARADÓ EMLÉKET KAPTAK. SZOKATLAN MÓDJÁT VÁLASZTOTTUK A HÍRADÁSNAK AZOK SZÁMÁRA, AKIK NEM TUDTAK JELEN LENNI: KÖZÖLJÜK AZ ÜNNEPI MŰSORT. DE ÍGY AZ ÉLMÉNY SAJNOS ELMARADT

A 100 éves évfordulós ünnepség forgatókönyve

Az iskola kórusa: Bárdos Lajos szent Imre herceg című művét adja elő

Barlay Bence igazgató ünnepi beszéde

Iskolai műsor:

ELÉG EGY T ARC LÁTVÁNYA, EGY JELENLÉT

Arcokat vetítünk, elevenítünk fel az iskola százéves múltjából és próbáljuk megragadni a mögöttük felvillanó személyiségek igazi arcát. Iskolánk létrejöttéhez, működéséhez hozzájáruló híres zirci apátok (Békefi Remig, Endrédy Vendel) és az államosításig e falak között tanító paptanárok, igazgatók (Bitter Illés, Schilling Rogér, Rajeczky Benjámín, Brisits Frigyes) életében, személyiségében keressük a megvalósulását annak az életprogramnak, amely a híres ciszterci szerzetes, Szent Bernát gondolata és egyben iskolánk jelmondata: ardere et lucere (égni és világítani). És miközben ezeket a múltba vesző arcokat szemléljük, talán önmagunkkal is szembesülünk, mert ...

Dékány Á. Sixtus zirci apát ünnepi beszéde

Tarlós István főpolgármester köszöntője

Rétvári Bence államtitkár beszéde

Csíkszeredai Márton Áron Gimnázium (iskolánk testvériskolája) Zsigora néptáncgyűjtésének fellépése

L. Simon László államtitkár köszöntője

Dr. Hoffmann Rózsa államtitkár köszöntő levelének felolvasása

A pécsi Ciszterci Nagy Lajos Gimnázium kórusa Bárdos Lajos Régi táncdal című művét adja elő

Pröhle Gergely helyettes államtitkár (a József Attila Gimnázium volt diákja) beszéde

Dr. Seidl Gábor, a Ciszterci Diákszövetség elnöke az iskolánál letétbe helyezi a Diákszövetség Magyar Örökség Díját

Gimnázium kórusa Kodály Zoltán Egyedem begyetem című művét adja elő

Barlay Bence igazgató az emléklapetteket átadja

Posztumusz Szent Imre-díj:

Dr. Kerekes Károly zirci apát, átveszi: Dékány Árpád Sixtus zirci apát

Nemes Zoltán, átveszi: a család

Erődi-Harrach Béla, átveszi: Erődi-Harrach Béláné

Susits Tamás, átveszi: Susits Tamásné

Szent Imre-díj:

Brückner Ákos Előd O.Cist.

Hoffmann Tamás polgármester

Szegedi Ferenc, volt polgármester

Dr. Tóth László, volt alpolgármester

Dr. Párdányi Miklós, volt igazgató

Gallai Istvánné, ciszterci atyák segítője az üldöztetésben

Balogh Endre, a Diákszövetség oszlopos tagja

Dr. Seidl Gábor, a Diákszövetség elnöke

Vasbányai Ferenc, a Diákszövetség létrejöttét segítő „jóskás” tanár

Perczel Vera, a Diákszövetség létrejöttét segítő „jóskás” tanár

Lukácsi Huba, a Latinovits Zoltán Diákszínpad vezető tanára (József Attila Gimnázium és Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium)

SZÓZAT

A MAGASSZINTŰ MŰSOR VALAMENNYI ALKOTÓJÁNAK HÁLÁS SZÍVVEL MOND KÖSZÖNETET A KILENCVEN ÉVES DIÁKSZÖVETSÉG

Barlay Bence igazgató

Üzenet a múltból a jelennek –

arcképek egy évszázad tükrében

Patinás, történelmi hangulatú épületekben gyakran halljuk az alábbi mondatot:
- Ha ezek a falak mesélni vagy beszélni tudnának!

De köveknak, tégláknak nem sajátjuk, hogy megszólaljanak, ezt helyettük krónikások, szemtanúk, az események mozgatói, átélői teszik meg, akiket régi korokban festményeken, metszeteken, grafikákon örökítettek meg. A huszadik század elejétől azonban egyre jobban elterjedt a fotográfia, mely lehetővé tette, hogy a történelmi szereplők valódi tekintetét is megismerhesse az utókor. Boldog lehet az az iskola, amely évszázadnyi távlatból ily módon is meg tudja idézni alapítóatyái alakját, hiszen Pilinszky szavaival élve olykor

Elég egy arc látványa, egy jelenlét.

Nekünk, a száz évvel későbbi utódoknak, a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium mai közösségének megadatott, hogy leporolva a negatívokat, előhívjuk, felnagyítsuk, és kiállítsuk azokat az arcképeket, melyek segítségével felidézhetjük a hőskort.

Az aulában sétálva, egykori szerzetesaink nyílt, sugárzó tekintete köszön ránk. Aki megáll Bitter Illés, Brisits Frigyes, Schilling Rogér, Rajeczky Benjamin, Endrédi Vendel és a többiek fényképek előtt, elolvassa a hozzájuk kapcsolódó gondolatokat, idézeteket, nem marad közömbös. Megéri ezen nagy formátumú férfiak jelleme, tetteik, életútművük máig ható példája, üzenete. Engedelmeskedve a Békefi Remig zirci apát által nekik szóló diszpozíciónak, amely az iparosodó, lüktető fővárosba szólította őket, korszakalkotót cselekedtek: gyakorlatilag a semmiből létrehozták, megalkották a Szent Imre Gimnáziumot. Követve az eredeti Szent Bernáti gondolatot, iskolát alapítottak.

A kezdet szerény volt: saját épület híján a Váli utcában, az állami elemi iskola harmadik emeletén, egy kölcsönbe kapott tanterem. Itt indult 48 diákkal az első, az 1912/1913-as tanév.

A ciszterci szerzetesek ráadásul ismeretlen terepen mozogtak, hiszen a rendkorábban nem volt jelen a fővárosban. Az apát úr ekkor, a XX. század elején látta elérkezettnek az időt, hogy kilépve működésük addigi vidéki kereteiből, Budapesten is megvessék lábukat. Ez a szándék szerencsésen összetalálkozott az egykori ciszterci diák, Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter

támogatásával és az akkori nagy formátumú főpolgármester, Bárczy István iskolaépítő programjával.

Dacára az erkölcsi, politikai támogatásnak, heroikus évek következtek: hamarosan kitört az első világháború, melyet a Kommün keresztényellenes anarchiája, majd Trianon tragédiája, és a nyomában kialakuló gazdasági összeomlás követett. Minden adott volt, hogy az éppen szárba szökkenő budai ciszterci nevelésügy csupán egy rövid epizód maradjon. De nem így történt!

A ciszterci szerzetes tanárok nem adták fel, erős hittel, küldetésstudattal, elszántsággal cselekedtek. Rendjük sok évszázados tapasztalatával, bölcsességével tudták azt, amit Byron így fogalmaz meg:

„Azt hiszed, időtől függ a lét? Tetteinkben vannak a századok!”

Nemhogy nem bicsaklott meg a Szent Imre Gimnázium fejlődése, hanem épp ellenkezőleg, egyre elfogadottabbak, népszerűbbek lettek. A fehér-fekete habitusú szerzetes tanárok általános emberi, erkölcsi értéket szolgáltak, amelyeket nem módosíthat semmilyen változás – tehát időt állók, átvészelik a legkülönbözőbb történelmi, politikai izmusok viharait.

De mi tette a gimnáziumot rövid idő alatt olyan népszerűvé a budai polgárság körében? Az a közvetlenség, mely korábban ismeretlen volt általában is a tanár-diák viszonyban, de az egyházi oktatásban különösképp. Nem keverendő ez össze a haverkodással, az infantilis bratyizással. Sokkal inkább a diákjai között, a diákjaival élő, a védenicei rezdüléseit figyelő, arra reagáló nevelő eszményképe jelent meg. Ehhez kimagasló szakmai tudás társult, amely nem jelentett szakbarbárságot, annál inkább saját tantárgyuk iránti elkötelezettséget, a megszerettetés szándékát. Ezek az emberek a jövőbe fektették mindenkiket, elhivatottan neveltek, tanítottak. Ez volt a titkuk. Remig apát úr a legjobbakat küldte Budára, tudta, hogy nagy a tét: a kozmopolitává, egyre liberálisabbá váló fővárosban csak kimagasló teljesítménnyel tudják megvetni a lábukat. A tantestület koncepció mentén haladt, összetartott, nem voltak féltékenyek egymás sikereire, tudtak örülni a társak eredményeinek. Kimagasló egyéniségek voltak.

Nem szokványos epizód a magyar neveléstörténet akkori periódusában, ahogy az európai hírű zenetudós, Rajeczky Benjamin aktív cserkészvezetőként síelésre oktatta fiait. És amikor nem volt elegendő hó a Normafánál, akkor a tornatermet viaszolta fel, hogy így edzenek.

Híres volt a Brisits Frigyessel megesett történet: abban az időben, amikor még nem lehetett a katedráról modern magyar irodalmat tanítani, ő Ady Endréről beszélt diákjainak, sőt érettségi tétellé tette Ady költészetét vagy kötelező olvasmánnyá emelte a hivatalos jegyzékben nem szereplő Tormay Cecile:

Régi ház című regényét. Fel is jelentették érte. Azonban vitathatatlan szakmai tekintélye, igazgatója kiállása megvédte. A történelem őket igazolta.

A diákság hamar szívébe zárta az alma matert, kötődött gimnáziumához. 1922-ben, épp kilencven esztendeje életre hívták a nemrég Magyar Örökség Díjat kapott Ciszterci Diákszövetséget, hogy ápolják az öregdiákok közötti baráti kapcsolatokat, erkölcsileg és anyagilag támogassák a diákságot.

És közben újabb tetteknek, összefogásnak köszönhetően, 1929-re felépült a nagy gimnáziumi épület, a neobarokk palota, ahol jelenleg is tartózkodunk. A rend ökonómusa, a zseniális tehetségű Hagyó-Kovács Gyula kigazdálkodta az építkezés költségeinek felét, egy volt ciszter diák, a kultuszminister Klébelsberg Kunó állami támogatásként folyósította a hiányzó részt. Az eredmény önmagáért beszél.

Mivel arcéleket próbálunk felrajzolni az alapítás évtizedeiből, röviden álljon példaként előttünk a matematika-fizika szakos Hadarits tanár úr, a későbbi Endréd Vendel apát cselekedete. Sokoldalúsága, kimagasló tehetsége miatt Werner apát úr rábízta az építkezés pénzügyi, műszaki felügyeletét. Feladatát annyira jól teljesítette, hogy néhány évvel később a pár háztömbnyire található Szent Margit Gimnázium építkezését is ő irányította. De számunkra itt most nem is ez, hanem egyik gesztusa fontos. Ezen új feladatáért nem fogadott el egy fillér tiszteletdíjat sem, hanem a neki szánt összeget teljes egészében a gimnázium fizika szertárának felszerelésére fordította. Így az intézmény a legkorszerűbb hazai gimnáziumi fizika labort tudhatta magáénak. Jellemző a fejlettségére, hogy hamarosan röntgenkészülékkel is rendelkezett.

Az ilyen és ehhez hasonló történeteket órákig folytathatnánk, azonban egy ünnepi szónoklat terjedelme ezt nem teszi lehetővé. De talán az eddigiek is érzékeltetik azt a mentalitást, hangulatot, ami az alapítás évtizedeiben gimnáziumunkat jellemezte.

Az alapító Bitter Illést nyugdíjba vonulása után rövid időre a karizmatikus Hadarits Vendel váltotta az igazgatói székben, akit zirci apátává választása után Brisits Frigyes követett. Igazgatása alatt teljesedett ki a megkezdett munka és vált a Szent Imre az ország egyik legjobb gimnáziumává. Érettségizett diákok százai vitték hírét a ciszterci nevelésnek, helytállva az élet legkülönbözőbb területein, tanúbizonyságot téve arról az útravalóról, melyet nevelőiktől kaptak. Felelős értelmiségiek sokasága a tudóstól a mérnöki, a jogásztól az irodalmárig, az orvostól a politikusig mondhatta el, hogy itt, a nagy sárga épületben szerezte imponáló tudását, emberi tartását és nem utolsó sorban szilárd hitét. Ez utóbbira, mármint a hivatás-teremtésre szép példa az 1929-es első Villányi úti osztály, melyből öten lettek szerzetesek, papok, egyebek mellett a

ma az oltárnál koncelebráló Hevenes János jezsuita atya, vagy a későbbi zirci apát, a megboldogult Kerekes Károly.

Azonban a történelem újabb kataklizma, a második világháború felé sodorta hazánkat és benne a virágzó gimnáziumot. Budapest ostromakor bombatalálat és belövések érték az épületet, súlyos károkat szenvedtek a természettudományi szertárak, a könyvtár, a tantermek. Ezt a hatalmas anyagi kárt még helyre tudta hozni a szentimrevárosi összefogás: diákok, szülők takarították el a romokat, toldozták, foltozták a tátongó lyukakat, hogy minél hamarabb újraindulhasson a tanítás. Azonban sokkal súlyosabb, kivédhetetlen károkat okozott a Keletről ránk törő új eszme, a kommunizmus diktatúrája. Ebben az izmusban nem volt helye a ciszterciek budai gimnáziumának. 1948-ban elérkezett az államosítás, az üldöztetés pillanata. A májusi ballagáskor mondta Brisits Úr próféciának beillő híressé vált mondatát: „Mi itt állunk, mi itt várunk, mi itt maradunk.”

Hasonlóan az első világháborús, trianoni időszakhoz, most is nagy esély volt arra, hogy történetünk bevégeztessen. Azonban a Gondviselés máshogy rendezte...

A nevelőként, szerzetestanárként kiválóan teljesített közösségnek azonban most máshogy kellett tanúbizonyságot tennie, levizsgáznia. Arany János szavaival *Ember lenni mindég, minden körülményben*.

Eleinte zaklatások, majd kihallgatások, bebörtönzések, embertelen kínzások, koncepciók jelezték a diktatúra brutalitását, fékevesztett keresztényellenes dühét. Több mint negyven ciszter szerzetes ismerte meg a földi pokol bugyrait. Itt már csak egy cél lehetett, a tartást nem elveszíteni, embernek maradni.

Megrázó, de egyben katartikus példáját nyújtja ennek a hősiek küzdelemnek az 1950-ben a nyílt utcáról elrabolt, majd embertelen kínzásoknak alávetett Endrédi Vendel apát úr sorsa. Testében megtörték, szellemét tudatmódosító injekcióknak vetették alá, már csak az volt a kérdés, meg tud-e őrizni valamit hitéből.

A választ nagyon jól tudjuk. Tanárosan szólva, kitűnőre vizsgázott. Örök érvényű példaképpé vált. Lelkületét jól jellemzi egyik utolsó, „Visszapillantás” című üzen,, ... *minden ember is lehet fény, örök fény, ha egyszer rásüt Isten napja, és felszabadítja gonoszága borzalmas terheitől. Ezért nem tudok én haragudni senkire megbántóim, kínzóim közül, senki gonosz emberre. Szeretnék értük imádkozni úgy szívből, igazán, hogy megtérjenek, jó emberek legyenek.*”

Egy könyvet tartok a kezemben. Évekkel ezelőtt elindított vállalásunk jutott a megvalósítás szakaszába, amikor a zirci apátsággal közösen, a száz éves jubileumra, épp a mai napra, megjelentettük a közösségünknek annyira kedves Endrédy Vendelről szóló életrajzi monográfiát. Most, hogy nemrég hírül kaptuk boldoggá avatásának rendi elindítását, szeretném Önöket buzdítani, imádkozzunk Vendel apát úr, a Szent Imre Gimnázium példamutató tanárának kanonizálásáért.

Az üldöztetés éveiben, az épületben József Attila Gimnázium néven tovább folyt az oktató, nevelő munka. Ne feledjük azonban, hogy megszentelt falak között. Időnként hallani olyan véleményeket, melyek szerint a jóskás éveket egy az egyben meg kell tagadni, semmiképpen sem jelenthet ez az időszak kontinuitást. Igen, ez jogilag igaz is. A szerzetesi iskolát államosították, a rendet feloszlatták, tagjait bebörtönözték, üldözték, a katedrától eltiltották. De ugye ismerjük a bűvópatak fogalmát? Tudjuk milyen munkavégzésre képes a felszín alatt.

Igen, a bűvópatak itt is csörgedezett. Keresztény hitüket megtartó tanárok, a sorok között is olvasni képes, kellő otthoni útravalóval ellátott intelligens diákok, deklaszált pedagógusokat befogadó igazgatók tették lehetővé, hogy a gyökeret vert ciszterci szellemiséget ne lehessen véglegesen kiirtani. Persze, hogy történtek rá próbálkozások. Természetesen nem mondható el mindenkiről a jó szándék, de hiszen bűvópatakról beszélünk.

Vagy vitatná bárki is, hogy hit és bátorság kellett ahhoz, hogy Brisits igazgató úr 1969-es váci temetésén a József Attila Gimnázium egyik tanára két diákkal megjelenjen és koszorút helyezzen el a sírhanton? Ezzel akkoriban katedrája elvesztését kockáztatta az illető.

De állítom és vallom, hogy ez a hozzáállás tette lehetővé, hogy gyerekként a ciszter szerzetes Bárdos Kornélnál hallgathattam zeneirodalmat ezen falak között. Rajeczky Béni bácsi, a börtönviselt Halász Piusz rendszeresen élvezték a jóskás igazgatók vendégszeretetét. A Dallasból hazalátogatott Csizmazia Placid a gimnázium igazgatójánál szállt meg. Mint ahogy a szellemiség továbbélését mutatja az is, hogy feleségem osztálya a nyolcvanas évek közepén osztályfőnökünkkel Pannonhalmán húsvéti szertartáson vettek részt.

Mint ahogy az sem volt szokványos, hogy egy állami gimnázium falai között beatmise szülessen, melyet aztán elő is adnak. Ezzel egy időben a Jézus Krisztus Szupersztár rockoperát osztálytársaimmal csak titokban nézhettük meg Horváth Tibor atya lakásán. Van tehát összehasonlítási alapom, hiszen akkoriban a Kaffka Margit Gimnázium diákjaként megtapasztalhattam, milyen egy a pártban is aktív igazgató iskolája, hozzáállása.

Nem véletlen, hogy amikor a Magyar Nemzet újságírója, Kristóf Attila az Alma materről szóló cikksorozathoz keresett iskolát, a József Attila gimnáziumra esett a választása. Mert itt érzékelhetően továbbéltek egy letűnt kor eszméi.

Tanítottak itt, nálunk, ezen falak között, nem is kevesen olyanok, akiket bátran nevezhetünk a lelki, szellemi kontinuitás biztosítékainak. Fontosnak tartom, hogy tiszteletünk jeléül, a teljesség igénye nélkül hangozzék el ennek a korszaknak néhány emblematikus alakja. Fogadják köszöntésemet, hiszen látom, hogy itt ülnek közöttünk: Bakányi Márton, Kiss B. Zsolt, Kovács Gábor, Vasbányai Ferenc, Szalay József, Lukácsi Huba tanár urak, Schulcz Judit, Tompa Marika és Bessenyei Ilona igazgató helyettesek, Karvázi Katalin tanárnő. Gondolom, közülük többen jól emlékeznek azokra az alkalmakra, amikor a nyolcvanas évek közepén Perczel Vera néni és Vasbányai tanár úr vezetésével, a biológia szertárban féllégáisan, az igazgató tudtával szervezték újjá a ciszter diákszövetséget, fogadták a régi tagokat.

Köszönet illeti őket azért is, hogy átmentettek világnézetet, értékeket. Ők voltak azok, akik bentről, a gimnáziumból tevékenyen hozzájárultak ahhoz, hogy a kilencvenes évek közepén Kerekes Károly és Zakar Polikárp apát urak, valamint Párdányi Miklós igazgató úr vezetésével megtörténhetett a második honalapítás. Hiszem, hogy az alapító atyákhoz hasonlóan, akkor, amikor az előbbieken vizsgált évtizedek is történelmi távlatokba, a tények pedig helyükre kerülnek, az ő arcképeik is megörökíttetnek abban a jelképes Szent Imrész almanachban, melyben az ügy elhivatott képviselői kapnak helyet.

Ezzel meg is érkeztünk a közelmúlthoz és a jelenhez. Nem feladata egy centenáriumi emlékezőnek, hogy górcső alá vegye, értékelje az éppen zajló eseményeket, folyamatokat. De az mindenképpen, hogy megemlítse, milyen nyomon jár, milyen elképzelések vezérlik a jövő építésében. Ezt a kérdést megválaszolni, valamint a múlt talán hosszúnak tűnő bemutatását megindokolni, legjobban Babits Mihály híres esszéjének kulcsmondatával tudnám:

„Múlt nélkül nincs jövő, s mennél gazdagabb a múltad, annál több fonálon kapaszkodhatsz a jövőbe Amennyiben viszonyítási pontként állandóan előttünk lebeg a fentiekben ábrázolt múlt tisztelete, nagy elődeink példája, bízom **benne, hogy az általunk megformált ifjak majdani arcképein is sugárzó, tiszta tekintetekkel találkozhatnak a következő jubileumot tartó megemlékezők.**

Ezzel a gondolattal ajánlom megtisztelő figyelmükbe centenáriumi műsorunkat.

Dr. Seidl Gábor

KÖSZÖNTŐ

Tisztelettel köszönöm minden jelenlévő vendégünknek hogy megtisztelték ünnepségenket, és élek az alkalommal, hogy szót kaptam, és köszönhetem az ünnepeket és az ünneplőket.

Köszöntöm tehát a Magyar Ciszterci Diákok Szövetsége nevében a 100 éves évfordulóját ünneplő Budai Szent Imre Gimnáziumot, igazgatóját, tanárait, valamint volt és jelenlegi diákjait.

Egy bölcs öregember azt mondta, hogy ahogyan az ember testének szüksége van ételre-italra; a lelkének és szellemének is szüksége van az ünnepekre. Tehát nekünk is gondoskodnunk kell a megfelelő alkalom méltó megünnepléséről és az ebből eredő lelki és szellemi táplálékról.

A közelmúlt jótékonyan és bőven gondoskodott megfelelő alkalomról, és ezek egyike a jelen ünnepség, amelyen a Ciszterci Rend Budai Szent Imre Gimnázium alapításának 100 éves évfordulójára gyűltünk össze.

Ez az ünnepség azonban nem egyedülálló, mert ha körülnézünk, akkor örömmel láthatjuk, hogy közvetlenül vagy közvetve még számos ünnepi esemény kapcsolódhatna a jelenlegihez.

Ha csak a 100 éves Gimnázium eredményességét vennénk figyelembe, például volt tanárok vagy a volt diákok súlyát az ország, a nemzet asztalára lerakott talentumaiknak összességében mérve; valamint az orvosá, művésszé, tudóssá, mérnökké, közgazdásszá vált diákok számában nézzük, akkor bizonyára sok-sok ünnepségre lenne, vagy lett volna lehetőség.

Balogh Endre, a Diákszövetség egyik korelnökének iskolatörténeti munkájában 140-150 volt diáktársunkat, majd később magas beosztást betöltő, illetve elért személyt sorol fel, akik közül csak néhányat említek meg példának, hiszen mindegyikre nem is lenne idő egy ilyen megemlékezésben.

Most, fontossági sorrend nélkül csak a következőket:

Eckhardt Sándor (érettségizett 1945-ben) orvos, akadémikus

Szántay Csaba (é.: 1946) vegyész, akadémikus

Hámori József (é.: 1950) akadémikus,

a Magyar Örökség Díj bizottságának elnöke

Száva-Kováts Endre (é.: 1946) a Magyar Tudományos Akadémia főkönyvtárosa

Rösler Endre (é.: 1922) operaénekes, az Operaház örökös tagja

Wehner Tibor (é.: 1922) zongoraművész, a Zeneakadémia tanára

Nádasdy Kálmán (é.: 1922) az Operaház főrendezője, igazgatója

Császár Ákos (é.: 1942) matematikus, akadémikus
Id. Petrányi Győző (é.: 1921) orvos, egyetemi tanár
Biacs Nándor (é.: 1927) műegyetemi tanár, a Metro építés
irányítója, vezérigazgató helyettes
Várkonyi Zoltán (é.: 1930) színész, rendező a Színművészeti
Főiskola rektora

SzentmártonyTibor (é.: 1944) műegyetemi tanár.

A közelmúltból hadd említsem dr. Párdányi Miklóst, aki a gimnázium diákja, majd tanára és végül húsz évig igazgatója volt a gimnáziumnak, és idén nyugdíjba vonulásakor ünnepség keretében ünnepeltük élete munkásságát.

Az itt említettek és a többiek mind-mind hozzájárultak a 100 év „terméséhez” és a mai jelen ünnepség jogosultságához.

De ünnepelhetjük a Gimnázium fenntartóját, magát a Ciszterci Rendet is, nemcsak ezen 100 éves Gimnázium, hanem még másik négy gimnázium fenntartásáért is.

Szólnunk kell még a gimnáziumok volt diákjainak összességéről is, ahol a genius loci iránti hűség mutatkozik meg, és ez a Magyar Ciszterci Diákok Szövetsége, amely ebben az évben ünnepli fennállásának 90. évfordulóját. Ez az ünneplés ez év június 23-án vált valósággá, amikor a Diákszövetség a Tudományos Akadémia dísztermében átvehette a Magyar Örökség Díj kitüntetéséről szóló oklevelét.

Ezt a mostani ünnepélyt szeretném felhasználni, hogy az erről szóló oklevelet ünnepélyesen letétbe helyezzem a 100 éves Szent Imre Gimnáziumnak az igazgatójánál, valamint másolatait a Diákszövetség többi osztályának – társegyesületének – megbízottjainál. Ezért kérem Barlay Bence igazgató urat és a jelenlévő megbízottakat, hogy fáradjanak ki az oklevél, illetve ennek másolatai átvételére.

Az iratok átvétele után szeretném megemlíteni, hogy az épület első emeletén az 1956-os forradalom 50. évfordulóján avattuk az úgy nevezett Hősök emléktábláját, amely nem csak a hősi halottak előtt tiszteleg, de mottójával egy kötelezettséget fogalmaz meg mind a jelenlegi, mind pedig a volt diákoknak, és ez így szól:

„EMLÉKEZZETEK ÉS EMLÉKEZTESSETEK !”

Ezzel a feladattal köszöntöm az ünnepség résztvevőit és kívánok eredményes jövőt a Gimnáziumnak, igazgatójának, tanárainak és diákjainak egyaránt.

Dr. Balogh Endre

J U B I L E U M

Száz esztendő – visszatekintve hazánk történetére – annak vérzivataros jellege miatt nagy időnek számít. Ennek következtében különösen nagynak egy iskola esetében. Egy szerzetesrend történetében viszont nem mondható kirívónak. Miután a Ciszterci Rend budai gimnáziumáról van szó, úgy tűnik, ez a múlt megbontható, mégpedig szellemi és fizikai vonatkozásokra.

Kezdjük a könnyebbikkel, a megfogható, fizikai ágazattal. Békeffy Remig zirci Apátúr (a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja) nagy elképzelése vált valóvá, amikor 1912. szeptemberében, száz esztendővel ezelőtt Bitter Illés igazgató úr vezetésével az első diákok bevonultak a Váli utcai iskolába.

Az én korosztályom (1919. „évjárat”) volt az első, mely már a saját, a Rend épített új épületben, 1929 őszén kezdte a gimnáziumot. Minden túlzás nélkül elmondható, hogy párját ritkító és nem egy külföldi követ által is elismert fölszereltséggel, belső és külső kivitelezettséggel készült épületben.

Nehéz ma már elképzelni, hogy az akkori Villányi úton, a Feneketlen tótól a vasúti hídig, kifelé, a bal oldalon egyetlen ház sem volt, jobb oldalon, az Iskola mellett egy árvalány otthon, majd a „Kertészeti főiskola” (ma egyetem) földjei. De, ezen „kies” vidéken, az újonnan épült gimnázium előtt azonban már a Rajeczky Benjamin vezette, saját fúvószenekar szolgáltatta a talpalávalót, amelyre elvonult az előkelőségek – köztük Horthy kormányzó úr – előtt az egész diákság, mi, akkor, mint elsősök.

Lehet, hogy a mai pedagógusok ezt nehezen tudják elképzelni, de osztályunk 72 diákot jelentett. Az is tény, hogy a többi, felsőbb osztályokba sem sokkal kevesebben jártak. Hatvanan érettségiztünk!

Számunkra új, hogy ne mondjam, maga az élet itt kezdődött. Más milió, de egyáltalán: a reverenda! Önmagában tiszteletet parancsoló. ha ehhez hozzávesszük, hogy fönt a katedrán, a több mint kétméteres Hadarits (későbbi Apátúr, Endrédi) Vendel áll, nem kell nagy fantázia belátni, hogy már a külsőségek miatt is, tényleg átélt valóság az irántuk érzett tisztelet, ami, a tanári megnyilvánulásaik révén, a további években csak mélyült.

Mielőtt további emlékekre térnék, csak jellemző adatként megemlítem, hogy az ötvenes érettségi találkozóinkra készítettem egy statisztikát a nyolc év tantárgyainak összesítése alapján, és kisült, hogy jóval több volt a torna óránk,

mint a hittan! Mert nemcsak tanították, de követték is a „mens sana in corpore sano”(ép testben ép lélek) mondást.

Na, így máris in medias res vagyunk, hiszen ki juthat ilyenkor eszünkbe: aki azt tanította, Dűppong Mihály. Átlagnál alacsonyabb, de mindig „mintha skatulyából húzták volna ki”. Érdekes, de visszagondolván kiderül, hogy ő volt az osztályunkat végig oktató tanárunk. Illik tudnunk, korának egyik szakmájában a leghaladottabbat képviselő tanár, aki az akkori középiskolák sportversenyeinek, de egyáltalán az iskolai sportfoglalkozás alakításában ki-magasló szerepet vitt.

Az osztályokon belül különböző sportágakban versenyek voltak, az első piros, a második fehér, a harmadik zöld csíkot kapott. Szinte még most is hallom, ahogy sürgeti tornaóra után a fürdőben a lassúbbat: „hol csatangolsz te bitang” lényegre világító mondatával. Jelentős szerepet vitt a demonstratív, az egész iskola teljes diákságával bemutatott torna meghonosításában. A mi időnkben ez az akkor még létezett BEAC pályán történt.

Szinte lehetetlen nem azzal a két tanárral folytatni soraim, akik még akkor is a legkedveltebbek voltak, mikor már évtizedek óta hagytuk el az alma matert: Hadarits (Endrédy) Vendel és Rajeczky Benjamin, nem is említve hogy ők ketten voltak, az osztályunkat leghosszabb ideig tanítói.

Endrédy emberi nagyságát vitathatatlanul a Terror házában megörökített mondása is tükrözi; a Pásztor volt, aki mindent magára vállalt, csakhogy bárányait mentse. Én vallom, hogy nem Edrédyért, hanem Endrédyhöz kell imádkoznunk!

Tanári mivolta, ismeretátadási adottsága szinte unikum volt, igaz, kellett is „szakmájához”, a fizika, matematikához. Amikor elkészült az új iskola, olyan fölszereltségű fizikai előadója, saját tantárgyait illetően pedig olyan fölkészültségű volt, hogy a műegyetem egyes tanárai, előadói jártak demonstrációs előadásaira. Arra emlékszem, minden demonstrációja sikerült, ami sajnos nem minden tanárunk összes bemutatására volt elmondható. Szabadjon csak egy jellemző, személyes élményt fölemlítenem: szabadulása után Pannonthalmán meglátogattam, és mikor tisztáztam, hogy ki vagyok, mondta: „Gyere, csókolj meg. Hogy van a húgod és a bátyád?”

Mikor kijöttünk kérdezte a fiam, hogy mikor találkoztunk utoljára? Mondtam: negyven éve! Hja, és mondta, még a tanár úr: „Most is emlékszem az osztályod névsorára (1937-ben érettségiztünk!)” és kezdte „A”-val", majd a „v” és „zs” betűseket nevezte meg.

Említettem Rajeczky Benjamint, akit szintén nagy közkedveltség övezett. Hogy az a tisztelet mennyire megalapozott volt, alátámasztandó kiemelem, hogy zenei tevékenységének mintegy elismeréseként a kádárizmus idején a TV-ben előadásorozata lehetett, illetve volt! De bennünket nem ez, hanem inkább a cserkészlet kötött össze. Szeretnék Bénivel kapcsolatban is egy személyes élménnyel a lényegre rávilágítani.

Kevesen mondhatják el, hogy ebédelték a Rajeczky család asztalánál, én azért, mert hivatalos útjaim alkalmával Pásztón át-átutazván sokszor meglátogattam Bénit. Egy ilyen, véletlenül ebédhez kötődött. Asztalfőn Rajeczky papa, a Rajeczky mama pedig töltött kecskét szervírozott. Felejthetetlen kulináris élmény, azóta sem ettem ilyent. De tessék elgondolni, ekkor már vagy tíz egynehány esztendő elmúlt az érettségi óta! Cserkész táborban birkóztunk vele. Csuklója mint egy bakfisé, karja egy „untermannak” is jól jött volna. Az eredmény, hogy ezáltal közkedveltsége csak mélyült. Azt, hogy a Hány János minden dalát ma is dudorászom, Rá emlékeztet. Szabadjon azon nem jelentéktelen tényre utalnom, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Népzenei Osztálya élén Kodály Zoltánt Rajeczky Benjamin követte.

Brisits Frigyes csak egy évig tanított bennünket, ötödikben magyarrá, de „Arany János”-ul. Ebben az az érdekes, hogy akadémiai kapcsolata viszont Vörösmartyra épült. Azt hiszem, ő azon kevesek közé tartozik, aki mindvégig a Budai Gimnáziumban tanított. Boltozatos hangján elhangzott citátumai mindég ültek. Mikor a külföldre távozó Schwarz Elemért búcsúztatták, úgy emlékszem 1948-ban, abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy a rendház ebédlőjében tartott búcsúvacsorán (valami jelentéktelen közreműködésemért) részt vehettem. Brisits mellé kerültem, és a vacsora vége felé kezdődött beszélgetés és visszaemlékezések során csak hallom amint megszólal: „a vacsoránkat és ne távolban lévő, keresztény testvérünket fogyasszuk”.

Nemcsak áldott tehetségű stilisztá volt, de éles szemű kritikus is, korrajz-író.

Nem lehet nem megemlíteni azt a munkát, amelyet Bitter Illés igazgató úrról írt könyve jelent, és amelyet – fölösleges fontoskodás miatt – csak megkésve adtak ki. Ez a munka fölér egy tökéletes, „sine ira et studio” megírt „genetikus” korrajzzal, betekintést engedve nemcsak a tanári, de a szerzetesi élet nem mindig felhőtlen pillanataiba.

Palos Bernardin volt elsőtől a negyedikig osztályfőnökünk, aki kevéske, de porosz pedagógusi vonásokat is elárult, noha az osztály minden diákját szeretettel átölelve fogadta, problémái iránt érdeklődve. Már elsős korunkban bizonyos elemi viselkedési formákra tanított, körömpucolástól cipőtisztításig, és hogy mindég legyen nálunk egy tiszta zsebkendő is. Ne feledjük, az osztály nagy része nem olyan családból jött, ahol ezek természetesen lettek volna. A ciszterci nevelés egyik és fő irányvonala, éppen ennek a különbségnek az eltüntetése volt, és ennek köszönhető, hogy az egy padban ült bankigazgatónak a fia, és a pár holdas földön gazdálkodó az ötven éves érettségi találkózón úgy ölelte át egymást, mintha tegnap találkoztak volna. De erre a ciszterci nevelési elvre még visszatérek.

Bosnyák Pongrác a latin, Magdics Gáspár pedig a matematika tanárunk volt. Főleg azért emelem ki kettőjüket, mert ők már az első tanári karnak is a tagjai voltak. Íme a folyamatosság!

Mindegyik, az osztályunkat tanító tanárát nehéz lenne fölemlíteni, de gondoljunk arra is, van olyan közöttük, akivel nyolcvan éve találkoztunk utoljára, így bizony az emlékezés is lazult.

Ennek előrebocsátásával kell kiemelni Kühn Szaniszló színes történelem óráit, azzal a megjegyzéssel, hogy kitűnő szónok lévén – az akkor még létező kis kápolnában tartott miséi – mindég hívektől volt tele. Az Americanaban, ebben a kifejezetten egyetemisták vallásos életének ápolására (sokban Bitter Illésnek köszönhetően) létrejött egyesületben kimagasló, vezető szerepet vitt. Hitszónoki adottsága szinte predesztinálta a gimnáziumon belüli „Mária Kongregáció” vezetésére. Sokban Kühn nevéhez, az ő itteni oktatásának idejéhez kötődik a „rojtcsere”. Ez alatt azt kell érteni, hogy a tanáraink cingulusából, abból a széles fekete övből, amellyel a fekete skapulárét a fehér reverendához szorítják, észrevétlenül levágott rojtot egymás között cserélgettek. Így alakult ki az olyan helyzet, hogy akinek sok „véghelyise” volt, az „két Véghelyit” adott, mondjuk egy „Brisitsért”. Jellemző az akkori szemléletünkre, hogy a „hitelesség” kérdése föl sem merült.

Lovas Ambró matematika és fizika szakos tanárunk gyorsírói kört vezetett, és maga volt a szerzetesi szerénység példaképe, de ide kívánczok Nemes Tivadar görög szakos tanárunk, aki egyéni módon, középiskolák részére alkalmas, saját szótárt készített és pedig úgy, hogy a „jobbak” délután kimehettek hozzá, és szavanként gyűjtve, külön-külön borítékba helyezték az Odüsszeia ollóval fölvágott szövegének szavait.

Csak egy évig – 1933-ban – tanította osztályunkat (németre) Schilling Rogér. Vele kapcsolatos emlékek közül két olyan, általa osztályunknak elmondott történetet hozok föl, amely sokkal mélyebben rávillant az akkori szellemre, mint amennyit maga a történet sejtett. Igyekszem szavait szó szerint visszaadni.

Mikor az osztálya érettségizett, 1934-ben, kérte hogy benevezhessenek az akkor igen jelentősnek számított középiskolás tanulmányi versenyre. Bitter igazgató úr kifogásolta, mondván, nem biztos a fölkészültség, a fiaskó pedig sokat ártana. Végül mégis engedett, és az eredmény – emlékezetem szerint – három első és egy második helyezés volt. Se előtte, se utána, még másik gimnázium sem produkált ilyent! Tény, hogy ehhez nem csak tanárok, de „olyan” diákok is kellettek. Köztük volt például a nekünk csak Világhy Micu, Miklós, a Pázmány Péter egyetem későbbi „rector magnificus”-a.

Ennyit a tanári kar szelleméről.

A másik arra példa, nemhogy tekintélyvesztés, de a diákság között kifejezetten megkedveléssel járó történetet mesélhetett el egy tanár a diákjainak.

Érettségin történt: a hosszú asztal másik oldalán ülő diák a latin szóbelin megakad egy szónál. Tudni kell, hogy a latin „pectus” azt jeleneti hogy kebel, a „pecus” (egy t betű különbséggel) birka, barom, Én, mesélte Schilling, kissé hátrább dőlve, ne lássa a többi tanár, teátrálisan mellemre tettem a kezem; a fiú meglátta, fölragyogott a szeme és diadalmasan mondta: barom!

Bitter Illés igazgató úr kararai márványból faragott keménysége maga volt a testet öltött tekintély. Osztályunkat nyolcadikban filozófiára tanította. Senki sem tudta, vagy látta másnak, csak igazgatóúrnak. A tízórai nagyszünetben az összes osztály lement a sóderrel fölhintett udvarra, „kimozogni” a kétórás padban ülést. Mindég lejött és végtelen szeretettel járatta körül tekintetét a fiain. A saját (!) fiain, mint egy szellemi szülő. Ha a folyosó végén az óráközi szünetben megjelent és „hapták”-ot mondott, mindannyian a falhoz simultunk. Korosztálytól függetlenül. Kinek a fejét az ajtókulcsával kopogtatta meg, kinek zsömlét nyomott a markába, volt, aki aszalt szilvát kapott. Azt pedig végkép alig páran tudták, hogy ez a márvány kemény ember, mikor az egyik elhunyt diáktársunkért requiemet mondott, utána a kápolna melletti sekrestyében, miseruhában az asztalra borulva hangosan fölzokogott! Hogy a többi volt

tanárunkról nem szólok, ezt az előbb említett időbeli távolságon túl, a helyhiány is indokolja. Nagy hiátusa ennek a visszaemlékezésnek, hogy egyrészt csak azokról szól, akik osztályunkat tanították, másrészt az, hogy bár értelemszerű, de mi 1937-ben kiléptünk az Alma Mater kapuján, így nem találkozhatunk sok olyan kitűnő tanárral, akiket az utánunk jött osztályokban épp olyan szeretettel és tisztelettel vettek körül, mint a mi időnkben, a bennünket oktatókat. Szükségszerűen kell azonban azoknak a tanároknak nevét itt említenünk, akikre a Diákszövetségben, az utánunk végzetek visszaemlékeznek. Ilyen dr. Pataki Vidor, aki szinte élővé tette történelemóráit. 'Sigmund Lóránt szeretetet árasztó, több szakos tanárt. Megértést kérek, hogy többet nem említek, hiszen nem vagyok kompetens.

Az azonban, hogy ennek a gimnáziumnak egyik-másik katedrájáról egyetemi katedrára kerültek, feltétlenül kiemelendő. Baranyai, Gimesi, Schwartz Elemér neve ugrott be, de más „tantárgyakat” is képviseltek akadémiai szinten, például, mint már említettem Brisitsnek a Vörösmartyval kapcsolódó tevékenysége.

Eddig csak a tanárokat említettem, de, úgy gondolom, megérne egy kis kutatást, hogy ennek a gimnáziumnak a tanárai keze alól kikerült diákjai közül mily sokan kerültek hazai és majdhogy többen külföldi katedrákra, hogy egyéb életterületet ne említsek.

A ciszterci nevelés másik, Szent Bernáttól eredő posztulátuma pedig az volt, hogy a tanár a diákjához *tisztelettel, szeretettel* forduljon, ugyan így a diák a tanárához, ezáltal nincs semmilyen szubordináció, ez egy szellemi család. Nem érzem magam hívatottnak a szemlélet további elemzésére, én csak egyet teszek, fölteszem a szónoki kérdést: ha nem ezt valósították volna meg, akkor mivel magyaráznánk azt a jelenséget, hogy a mi időnkben, reggel nyolc óra előtt, a Villány úton az iskolába menő tanárok már a Körtér előtt, nyolc-tíz diákkal körülvéve mentek és lépték át az Iskola kapuját?...

Kötelességemnek érzem, hogy, ha akár csak a saját szemszögemből tekintve is, de kitérjek a „száműzetés” időszakára. Mint ismert, a szerzetesrendektől elvették az iskolákat – párat meghagytak – és a miénk József Attila neve alatt továbbélt, persze, új tanári karral. Megmondom őszintén, annak ellenére, hogy számos, főleg „kenyerét féltő” személy kifejezte nemtetszését, de ha kerek évfordulóra került sor, mindig készségesen beengedtek valamelyik osztályba. A nyolcvanas évek végén, mikor a mi osztályunk az ötvenéves érettségi talál-

kozóját tartotta, melyre az akkori igazgatót, dr. Palotás Jánost is meghívtuk, kifejezetten megtiszteltetésnek vette meghívásunkat. Mi több: az öregdiákkör újrászervezéséhez aktívan hozzájárult. Hálátlanságnak minősülne, ha az ebben kifejtett tevékenységük miatt nem említeném Perczel Sándorné, Vera és Vasbányai Ferenc nevét, akik segítségével az alakuló Diákszövetség az alma mater épületében kezdte egyre otthonosabban érezni magát. Hja, tempora mutantur et nos mutamur in illis.

(Dr. Balogh Endre, é. 1937)

Gondolatok a ciszterciek nevelési elveiből:

„A diák önkénytelenül is az erős, határozott, következetes egyéniségű tanárokon nevelődik.

A gyenge tanárokon elromlik, mert a gyengék, ha erősek akarnak lenni, mindig csak kegyetlenek lesznek.”

(Brisits Frigyes)

„*Külső megjelenés* formáját is nevelésünk szolgálatába állítottuk ... Az intézeti egyenruha is emeli tanulóink együvé tartozásának érzését, s állandó figyelmeztetés az iskolára és az iskola szabályaira, de a külső dekorumra is fejlesztőleg, máskor mérséköleg hat”

(Székely Ottokár)

Látogatóban voltunk *Brückner Ákos Előd Cist.O.* atyánál, hogy beszámolhassunk újságunkban hívatásának új világáról. Huszonkét éves szentimrevárosi szolgálata után 2011 nyaratól a székesfehérvári Nagyboldogasszony templom plébánosa és a Szent István ciszterci gimnázium spirituálisa.

Látogatásunkra már lapzártánk után került sors, így beszámolóinkat a következő számunkban közöljük.

Dr. Csizmazia Placid O. CIST. — maga a 20. század

Egy öreg nyelvész emlékeiből

A nyelvek egész életemben nagyon érdekelték. Már kisdíák koromban ezek voltak a kedvenc tárgyaim. Tanári szakként Werner apátúr a latint és a németet jelölte ki nekem, de én az egyetemen hozzávettem a görögöt is. A nyelvek sokfélesége, rokoni kapcsolata, szerkezeti változatossága, folytonos változása és fejlődése kíváncsivá tett, kutatásra ösztönzött.

A szétszórátás keserves éveiben nyelvtudás a megélhetést biztosította; sok nehéz helyzetben lehetővé tette, hogy másokon segítsek; jó és rossz időkben egyaránt a szellemi gazdagodás, belső felfrissülés, új kaland forrása volt.

Hadd elevenítsek itt fel néhány emléket a sok közül: mit is jelentett életemben a nyelvek tanulmányozása és tanítása. Azt is szeretném bemutatni, milyen sokat adott nekem e tekintetben a Szent

Imre Gimnáziumban töltött nyolc diákév és öt tanári év.

Gyermekkor: Fiume és Budaörs. Szülővárosom Fiume, a mai Rijeka, élénk kikötőváros az Adria partján. Három nyelvű város volt: magyar, olasz, horvát, hozzá a még tarkább hajós nép. A város egy emberélet alatt négyszer cserélt gazdát: születésem évében, 1915-ben Magyarország kikötője volt; 1919-ben az olaszok foglalták el; a második világháború után Jugoszlávia kapta meg; most pedig, Jugoszlávia felbomlásával horvát lett.

Szüleim, felvidéki magyarok, 1912-ben érkeztek a városba. Édesapám, mint fiatal mérnök, a fiumei hajógépészeti szakiskolában tanított. Az olaszok is meg akarták tartani az iskolánál, de ő nem akart idegen földön élni és visszatért a megmaradt magyar területre, a főváros melletti Budaörsre. Én az átköltözésnél alig négy éves voltam, a nagy változás eltörölte a közvetlen fiumei emlékeket, de anyám elbeszélései felújították őket. Amikor több mint 70 év múlva újra eljutottam az Adria mellé, kis horvát tudásommal eltájékozódtam a városban, és felkerestem édesanyám említette helyeket, épületeket. Miséztem abban a templomban, ahol keresztelték, és láttam a nagy, bőrkötéses anyakönyvet, amelyben 1915-ben bevezették a nevemet. A város megint élő valóság lett számomra.

12 éves koromig Budaörsön éltem, akkor Budára költöztünk egy kis családi házba. Budaörs lakói jórészt 0en svábok voltak, akiknek ősei a török hódoltság után költöztek az elpusztult területekre. Sok jó pajtásom volt a sváb fiúk között, együtt kalandoztuk be a környékbeli sziklás hegyeket. Elég sok rám ragadt sajátos német tájszólásukból, s talán több magyart tanultak meg ők tőlem. Ebben a korban játszva tanul a gyerek idegen nyelvet; a középiskola felsőbb osztályaiban vagy éppen az egyetemen kezdeni, amint többnyire itt Amerikában történik, sokkal fáradtságosabb és kevésbé eredményes.

1925 szeptemberében elkezdtem az első osztályt a Szent Imre Gimnáziumban. Bár ez naponta két óra vonatozást kívánt meg a tízéves kisfiútól, mégis büszke örömmel tettem, mert ciszterci diáknak lenni nagy kitüntetésnek számított, főleg egy kis falusi gyerekeknek.

Akkor még a Váli utcai elemi épületében voltak a gimnáziumi osztályok, csak négy év múlva készült el a mai remek épület és mi büszkén, zeneszóval vonultunk át új otthonunkba.

Az idegen nyelvek tanítását a nyolcosztályos gimnázium nagyon komolyan vette. Latin minden nap volt 8 éven át, német 7 éven át ment, görög a négy felső osztályban. Ez a három mindenkinek kötelező volt. Latintanáruk végig Bosnyák Pongrác volt, jóságos osztályfőnökünk. Nyelvtanításában alapos, gondos; de régimódi, változatosság nélküli módszereivel nehezen tudott igazi érdeklődést kelteni. Az évek során jól megszoktuk, tisztelve szerettük, bár tartózkodó, kevésbeszédű természete nem engedte, hogy közvetlen legyen, érzéseit nyíltan kifejezze. Én is csak később, mikor előszállási plébános korában káplánként mellette szolgáltam, vettem észre, mennyi melegség, őszinte jóakarat lakott benne. Németből két nagyszerű tanárom volt: Schwartz Elemér, későbbi egyetemi tanár és az Emericana diákszövetség vezetője. Katonás ember, az egész osztályt kézbe tartó és foglalkoztató tanár. Órái érdekesek, mozgalmasak voltak, és alapjában nem volt szigorú az osztályzásban. Később az egyetemen német nyelvészetet tanultam nála és szakdolgozatomat is nála írtam. A felső osztályokban az akkori egészen fiatal Palos Bernandin vette át az osztályt németből, és két évre magyarból is. Nyugodt, előkelő, a nagy európai összefüggéseket bemutató előadásmódja imponált nekünk; úgy éreztük, felemelt magához, felnőtként kezel. A klasszikus görögöt Nemes Tivadar tanította, mozgékony, fiatalos (bár már nem egészen fiatal) ciszter, aki a nyelvtan apró részletei helyett szívesen beszélt a mitológiai történetekről, saját utazásairól görög földön, az ókori művészet emlékeiről, a görög filozófia fogalmairól. El is érte célját: szerettük a görögöt és elég jól tudtuk is.

Az idegen nyelvek tanárai mellett szeretném röviden megemlíteni a legfontosabb nyelvet, az anyanyelv tanárait is, főleg a felsős irodalmi fokon. A magyar nyelv nagy kincsünk: legbensőbb érzéseink, legegységesebb gondolataink kifejezője; a magyarság lelkének, történetének, reményének hordozója. Goethének van egy érdekes mondása: *Aki nem tud idegen nyelveket, az saját nyelvét sem ismeri igazán.* Ebben sok az igazság, de meg is fordíthatjuk. Aki anyanyelvét nem ismeri jól, az az idegen nyelv kultúrájából sem tud igazán gazdagodni.

A magyar nyelvből mestereim a felső fokon Palos Bernandin és Brisits Frigyes voltak. Palos az irodalmi művek mélyreható elemzésével és nagyon világos, pontos beszéd- és írásmódjával hatott ránk. Brisits VII.-VIII.-ban a magyar irodalom iránti szerelmével gyűjtött lánggra és csodálatosan gazdag, barokkosan színes stílusával bővölt el.

Visszagondolva a gimnáziumi évekre, szeretnék két apró epizódot megemlíteni: két kis sikerélményt, amely mindmáig világosan megmaradt az emlékezetemben. Bitter igazgató úr, a kis elsősök szemében szigorú, nagyhatalmú ura az iskolának, szeretett látogatni a tanítási órákon és csavaros kérdéseket feladni a diákoknak. Talán három hónapja tanultunk latint az elsőkben, amikor bejött. Egy ideig meghallgatta a napi anyagból adott feleleteinket, aztán felírt a táblára három latin szót: No lássuk, ki tudja ezt a hármat együtt elragozni: *hic gallus cantans* (ez az éneklő –kukorékoló– kakas). A huncutság abban volt, hogy mind a három szó más ragozáshoz tartozik és a különböző végződésekre nagyon vigyázni kellett. Jelentkeztem, sikerült végigcsinálni: még ma is úgy gondolok rá, mint életem egyik nagy teljesítményére.

Hasonló büszke örömmel tölt el egy kis apróság néhány évvel később, amikor a görögöt kezdtük tanulni. Nemes tanár úr leíratta velünk a Miatyánk eredeti görög szövegét és az óra végén az osztállyal próbálta olvastatni. Hentente egyszer két görög óránk volt egymás után, és én a szünetben félrevonultam és megtanultam az egész görög Miatyánkot. A második óra elején jelentkeztem, hogy elmondom fejből: senki sem akarta elhinni, de sikerült. Igen nagy ösztönző erő a diák belső érdeklődése, ambíciója, főleg ha a tanár okos irányítani is tudja.

A három kötelező nyelven kívül még hárommal foglalkoztam a gimnáziumi évek alatt. Olasszal csak felületesen ismerkedtem. a padláson kutatva a régi fiumei ládák között egy olasz nyelvkönyvre akadtam, és kíváncsian olvasgattam, annál is inkább, mert észrevettem, mennyire hasonlít a latinhoz. Franciát délutáni különórán lehetett tanulni az iskolában: IV-es koromban vettem fel, főképp, mivel Rajeczky Béni volt a tanára, a fiatal, népszerű hit-

tan- és énektanár és cserkészvezető. Jól haladtunk és a későbbi években a francia követség esti tanfolyamára iratkoztam be, ahol született franciák tanítottak. Egy apró emlék abból az időkből: téli hideg estéken villamossal jöttem haza a Belvárosból, a megálló mellett egy sült gesztenye árus kemencéje állt, vettem tőle egy zacskóval és hazafelé élveztem a forró gesztenyét és a francia olvasnivalót. Angolra később került sor, nyolcadikos koromban.

1933-ban volt a híres gödöllői cserkész-világtábor (jamboree), és szerettem volna annyi angolt tudni, hogy az angolul beszélő külföldi cserkészekkel is meg tudjam magamat értetni. Ezért az előző iskolaév folyamán rendszeresen vettem magánórákat egy ír származású, nagyon barátságos embertől, aki bejárta az angol gyarmatokat, főként Indiát, és végül Magyarországra vetődött. Igen nagy élmény volt ezen a nagy találkozáson körbejárni, ismerkedni, távoli népeket megismerni, és pedig a cserkészlet baráti, fiatalos világában. Persze arra nem is gondoltam akkor, hogy az angoltudás milyen jó és hasznos lesz későbbi életemben.

Gimnáziumi nyelvtanulásomnak szép lezárása volt nyolcadik végén az országos latin tanulmányi verseny. Öt órát kaptunk a munkára, a feladat nemcsak válogatott latin szövegek értelmezése volt, hanem a latin nyelv aktív használatát is megkívánta egy Petőfi haláláról szóló dolgozat és egy modern magyar vers latinra fordítása formájában. Sokan voltunk az ország minden részéből, több terembe elosztva, velem együtt kb. 25-en lehettek. Az idő múltával azt vettem észre, hogy a terem szinte kiürült, alig dolgoztak még, azok is hamarosan beadták dolgozatukat. Az utolsó 40 percben magam maradtam a teremben, de elhatároztam, az utolsó percig kihasználom az időt és átnézem, kijavítom a munkámat. Érdekes volt: én kaptam meg országosan az első helyet, és kedves osztálytársam, Wildner Dénes földrajzból szintén első lett. Bitter igazgató úr nagyon melegen és lelkes hangon búcsúztatta az osztályt az évszárón, ami nem nagyon gyakran történt.

Néhány héttel a gödöllői tábor után már Zircen voltam, és 1933. augusztus 29-én nyolc társammal együtt elkezdtük a ciszterci novciús évet. Utána további két év következett Zircen filozófiai, biblikus és más teológiai tanulmányokkal; végül öt év Pesten, a Bernardinumban, egyrészt dogmatika és erkölcsstan órákkal otthon, másrészt a tanári szakok tárgyaival az egyetemen.

Ez a nyolc év (1933-1941) rendkívül sokat adott nekünk, nemcsak alapos tudást papi és tanári munkánkhoz, hanem emberi, lelki értékeket is: a ciszterci hagyományokat és eszményeket, a szerzetesközösség életébe való beilleszkedést, a lelkiélet és munka ritmusát. A hamarosan kezdődő megpróbáltatások alatt ezekre különösen szükség volt.

Nincs lehetőség részletesen beszélni ezekről a tanulmányi évekről. Csak két dolgot legyen szabad megemlíteni. Az egyik az, hogy több teológiai tárgyból latin nyelvű tankönyvünk volt, az órákon a magyarázat rendszerint latinul ment és a szóbeli vizsga is latinul volt. Bár a napi latin liturgia, zsoltározás elég jól hozzászoktatott mindnyájunkat a nyelvhez, mégis a tanulás meg a vizsgázás sok nehézséggel járt. Mint latin szakos nagyon kapós voltam olyankor vizsgák előtt, és amíg megmagyaráztam társaimnak egy-egy nehezebb részletet, magam is jól megértettem. Persze sokszor fordult elő kisebb-nagyobb hiba. Czilek Balázs, idős egyházgondnokunk Zircen, sokáig emlegette elretentő példaként, hogy az egyik vizsgázó a *ius ecclesiasticum* tárgyesetét *ium ecclesiasticumnak* mondta.

Egyetemi éveim emlékeiből csak a disszertációm írásainak és doktorálásomnak elég kalandos történetét szeretném bemutatni. Huszti József volt a latin tanszék vezetője, sokat tanultam tőle a szövegelemzés és magyarázat terén. Nála írtam latin szakdolgozatomat Nagy Szent Leó pápa beszédeiről. Leó az V. század kimagasló alakja; a népvándorlás viharai között, amikor a római birodalom nyugati része összeomlik, ő tartja az emberekben a lelket és mutat utat a reménytelenségben. Kiváló retorikai képzésben részesült, és az embert meglepi, hogy azokban a viharos időkben is milyen csiszolt, gondos, ritmikusan kiegyensúlyozott stílust tud használni. A későlatin prózaritmusnak ő a leggondosabb képviselője és a középkori írók számára mintakép. Érdekes volt a téma, sok munkát is fektettem bele, és Huszti professzor elfogadta mint a doktori disszertáció alapját, így a tanári képesítés megszerzése után (1941) mindjárt bele akartam vágni a munkába. Szinte biztosra vettem, hogy a júliusban esedékes első apáti diszpozíció Budára helyez tanárnak, hogy az egyetemi könyvtárban is dolgozhassak, Megjön a pecsétes apáti levél: segédlelkész Előszálláson a következő két évre. Hogy fogom befejezni a disszertációm? Hagyó Kovács Gyula, az előszállási ház feje és a gazdaság vezetője talán látta az arcomon a csalódást. Így biztatott: Ne féljen, Placid, megmutatjuk majd, hogy itt jobban le tud doktorálni, mint máshol. És igaza volt. Az előszállási két évre nagy örömmel gondolok vissza. Négyen voltunk rendtársak: Gyula kormányzó úr, Dózsa Márton osztálytársam és jó barátom volt a számvevője; Bosnyák Pongrác, régi osztályfőnököm vezette a plébániát és én voltam a káplánja. Főmunkám a templomi szolgálat mellett a hittantanítás volt hat vagy hét iskolában. Jó kiegészítés volt az egyoldalú szellemi munka évei után: megismerkedni a falusi és tanyai emberek küzdelmes életével, szolgálni a kicsinyeket, a szegényeket. Nagyon sokat tanultam, tapasztaltam vele. Hihetetlen, de a disszertáció is elkészült. 1942-ben az iskolaév befejezése után

június elejétől október végéig engedélyt kaptam arra, hogy a hétvégi lelkipásztori munkán kívül az egész hetet Pesten tölthessem és értekezésem dolgozhassak. Így októberre elkészült és nyomdába került az *opus magnum* és október végére meglett a szóbeli is. A doktorrá avatásra azonban jóval később került sor, mert bekerültem azoknak a kis csoportjába, akiket az ország egyetemei évenként az ünnepélyes „király-gyűrűs”, később „kormányzó-gyűrűs” avatásra terjesztettek fel. Az akkori szabályok szerint rengeteg okmányt, származási igazolást kellett betérjeszteni, így a végleges döntés az 1942-43-as tanév tíz kitüntettjéről csak 1944. október 10-én jelent meg, viszont a német haderő okt. 15-én Horthy kormányzót Szálasival és a nyilasaival váltotta le. Így az ünnepélyes avatás elmaradt, és amikor a nyilas kormány meg akarta rendezni, a jelöltek nagy része visszautasította. Az egyetemi hatóságok tanácsára a karácsony előtti utolsó közönséges avatásra jelentkeztünk, Nagyon szomorú, reménytelen aktus volt: az egyetem egyik fűtetlen termében, téliakabátban dideregve, légiriadót várva, vettük át sietve diplománkat. Sem a családomból, sem a rendtársak közül nem volt senki jelen, egyedül igazgatóm és atyai jó barátom, Brisits Frigyes jött el velem az avatásra. Néhány nap múlva Buda körül is bezárult az ostromgyűrű és a rendház körül is megkezdődtek a harcok. Nem a doktori diplomára, hanem arra a kevés orosz tudásra volt nagy szükség, amelyet a szabadidőmet felhasználva szereztem az előző év folyamán.

1943 szeptemberétől a budai gimnázium tanára voltam. Osztályt is kaptam, az I/B-t. Meghatott lélekkel néztem végig a csaknem 60 fiúból álló csoporton, amelynek most nyolc éven át én leszek az „oszi”-ja. Abban, hogy az osztály nagyon hamar jól összeszokott, még most is, több mint 50 évvel később is összetart, kétségtelen nagy szerepe volt annak, hogy olyan rendkívüli, megrázó éveket éltünk át együtt 1943-tól 48-ig. 1943-ban még elég normálisan kezdhettünk, de 44 március végén már be kellett fejeznünk az iskolaévet a pusztító bombázások miatt. 44 őszén még egy hónapot tanítottunk, de a helyzet rosszabbodásával véglegesen be kellett zárunk. A II/B nem nyugodott bele a tétlenségbe: a Budapesten maradt fiúk hat kis csoportra osztva, jó óvóhellyel rendelkező házakban gyűltek össze, egy-egy csoport hetenként egyszer. Magyar, latint, számtant, földrajzot gyakoroltunk: volt bőven házi feladat, előírt olvasnivaló az egész hétre. Persze volt társasjáték, közös szórakozás is; ha jött a légiriadó, leszaladtunk az óvóhelyre és hat-hét jókedvű gyerek bátorságot öntött a sokszor megrémült, gondokkal küszködő felnőttekbe is. A szülők nagyon hálásak voltak ezért a kis „akadémiáért”, és ez ment majdnem Karácsonyig. Akkor kéthetes szünetet adtam, de már nem tudunk

újra összejönni, mert a budai utcákon folyt a harc, nem lehetett a házakat elhagyni.

Az Ibrahim utcai rendházban kb. 10-en maradtunk, egy vagy kettő a gimnázium épületében. Az oroszok már karácsony estéjén Kelenföldön voltak, az év végén már a rendház körüli utcákban, de még két hétbe telt, amíg a házat el tudták foglalni a németektől. Addig be voltunk szorítva az utcai harcokat vívó csapatok közé; villany, vízszolgáltatás megszűnt, alagsorunkban a környékbeli családi házak lakói kerestek menedéket; mintegy 30 személy. Január 14-én reggel a német egység kivonult a házunkból, várni lehetett az oroszok érkezését: először az üres felső emeletekre, aztán megjelentek az alagsor bejáratánál. Mivel csak én tudtam valamit oroszul a társak közül, én vártam őket egy bolgárkertésszel együtt. Az első orosz mondat, amelyet életemben először használtam, ez volt: *Ne löjete!* Hozzátettem: *Nincsenek németek itt, csak civilek.* Nem éppen társalgási mintamondatok, de hasznosak voltak; nem volt lövöldözés, senki sem sérült meg; minden erőszakoskodást persze nem lehetett megakadályozni. Kb. 30 orosz katona telepedett le a ház felső részén, és másnap próbáltak továbbnyomulni: de a németek csak az utca másik oldalára vonultak vissza és folyt a harc a következő három nap és éjjel.

Nem akarom ennek az időnek a borzalmaait leírni, csak annyit említek, hogy az orosz tudás sokszor válságok helyzeteket mentett meg. Azok az egyszerű katonák mindjárt nyugodtabbak, emberségesebbek lettek, ha valakivel meg tudták értetni magukat, ha valaki jóakarattal beszélt hozzájuk. A harcok megrekedtek, ezért az orosz parancsnok elrendelte, hogy minden civilnek el kell hagynia a házat még kora hajnalban és az oroszok megszállta területen szállást keresnie.

Így jutottunk mi a harcoktól félreeső budatétényi missziósházba: szeretettel befogadtak, bár ennivaló dolgában ők is szűken voltak. Ezért január végén hárman megkíséreltük, hogy egy kis szánkóval visszamenjünk a rendházba és valami ételmezt összeszedjünk. Az út kalandos és veszélyes volt, hiszen a ház környéke még akkor is harcterület volt; mégis sikerült bejutnunk, és az álmából felriasztott orosz parancsnok engedélyt adott arra, hogy félóraig keressünk valami ételmezt. Nem lehetett sokat találni, mert javát az oroszok már felhasználták: így is akadt szárazborsó és lencse, liszt alig, kevés zsír és lekvár. Ez is nagy kincs. Tovább vártunk. Február 13-án tudtuk meg, hogy a Vár elestével megszűntek a harcok, így 14-én reggel indultunk vissza. A rendházat már elhagyták az oroszok, de még a kályhákban parázs volt.

Most kezdődött a hetekig tartó nagy munka: a ház kitisztítása, lakhatóvá tétele. Olvasóim képzeletére hagyom, mekkora munka volt ez: működő

vízvezeték nélkül egy hónapig 30 katoná lakott a házban, lovaik is az ebédlőben; minden ablaküveg kitorve, a tetőn és a falakon ágyúgolyó- és bomba - lyukak tátongtak. A kis csoport ciszterci, a nagyon gyakorlatias Molnár Nívárd vezetésével azonnal nekilátott a szinte kilátástalan munkának, és március végére már szinte emberhez méltó körülmények között éltünk. A vasárnap délutánokat arra használtam, hogy felkeressem tanítványaimat; megtudjam, ki él, ki halt meg, ki költözött el a fővárosból. Mindig fekete-fehér reverendában, mert akkoriban az orosz katonák eléggé tiszteletben tartották a papi ruhát. Amikor meglátogattam a diákjaim családját, alig akarták elhinni, hogy ez valóság: osztályfőnökük eljött értük, az iskola hamarosan kezdődik. Hihetetlennek hangzott.

Ez volt az első jó hír, hogy minden pusztulás ellenére az élet újra indul. Míg mi lassan a házat újra lakhatóvá próbáltuk tenni, sok hívatlan vendégünk is volt: a szomszédos társasházakban május végéig orosz katonák laktak; a harcok elmúltával volt elég szabad idejük és gyakran bejöttek kíváncsian körülnézni a *monah*-ok házában. Nem is lehetett őket távol tartani annyi üvegnélküli ablakon, üres ajtónyíláson, bombatörésen lehetett bejutni. Az én dolgom volt az ilyen kőszáló vitézekkel szót érteni, a vadabbakat lecsendesíteni, a nekünk is szükséges tárgyakat elemelőkkel alkudozni, a kíváncsi kérdésekre válaszolni. Mondhatom, rendkívül praktikus nyelvgyakorlás volt, amelyet semmiféle nyelvkönyv nem tudott volna nyújtani.

Végre valóra vált, ami oly hihetetlennek látszott: április 4-én újra megnyílt a Szent Imre Gimnázium. A XI. kerület orosz parancsnoka is bejelentette, hogy részt akar venni a megnyitón. Brisits igazgató úr megkért, hogy üdvözljem egy kis orosz beszéddel: ő megfogalmazta magyarul, lefordította egy Eötvös-kollégiumi finn professzorral, aki jól tudott oroszul is, magyarul is. De azért annyira jól nem tudott magyarul, hogy az ékes brisitsi mondatokat igazán le tudja fordítani. Amikor megláttam a szöveget, összezsaptam a kezemet: ezt így nem lehet elmondani, annyi volt benne a nyilvánvaló félreértés és komplikáció. Gyorsan le kellett egyszerűsíteni, megtanulni, másnap reggel elmondani. A parancsnok hosszabb orosz beszéddel válaszolt, megemlítve, hogy ő is tanárember és tudja, milyen nagy fontossága van az alapos tudásnak. Hivatalos tolmácsa egyszerű képzettségű kárpátaljai ember volt, aki már a negyedik mondatnál akadozott, mert a kulturális műszavakat sem oroszul, sem magyarul nem ismerte. Nem volt mit tenni: át kellett venni a fordítást. A parancsnok gyors beszédéből ugyan csak itt-ott kaptam el egy szót, de sejtetem, mit illik ilyenkor mondani a diákoknak. Minden hosszú orosz mondat

végén én is mondtam bátran egy magyar mondatot: fogalmam sincs, mennyire felelt meg az oroszoknak. De mindenki meg volt elégedve: a parancsnok melegen köszöntött, a tolmács hálálkodott, Brisits igazgató úr büszkén említette, hogy az ő tanári karában mindenre van szakember.

1945-1948: Az újjáépítés rendkívüli nehézségei és a politikai helyzet fokozatos romlása ellenére ezek az évek nagyon szép, nagyon munkás évek voltak. A tanulólétszám erősen megnőtt, minden gimnáziumi osztály tele volt; az oktatási reformok folytán az elemi első négy osztálya is hozzá jött, valamint a Dolgozók Gimnáziumának esti tagozata, amely nagyon népszerű lett a XI. kerületben. Szinte egész nap folyt a tanítás, a cserkészmunka, amellet az iskola megrongált részeinek helyreállítása, amelyben a diákok és szülők is sokat segítettek. A jövő reménye megkönnyítette a fáradságot, a közös erőfeszítés nagyon közel hozta a diákságot és a tanári kart. Annál nagyobb csalódást és fájdalmat okoztak az egyházi iskolák elleni sorozatos támadások, majd 1948-ban az államosítás és az ifjúsági szervezetek eltörlése, amit 1950-ben a szerzetesek tömeges kitelepítése, a rendházak lefoglalása, végül a szerzetesrendek eltörlése követett.

Mihez kezdhetett a közösségtől megfosztott szerzetestanár, iskolája nélkül, könyvei nélkül, otthon nélkül? Ki-ki megpróbált helyet, munkát találni, az idősebbeket segíteni. Számomra a nyelvtudás volt a megoldás. 1951-ben a győri szeminárium tanári karában kaptam helyet; ez nagyon jó volt, mert édesanyám és húgom családja is Győrött lakott. Ámde a következő nyáron a győri szemináriumot is megszüntették és a püspöknek el kellett bocsátania az egyházmegye kötelékéből a szerzetestanárokat, még a papi funkciók nyilvános gyakorlását is megtiltania. Viszont a megye kétségbeesetten keresett orosz tanárokat, mert a kormány bevezette az orosz az általános iskola 5. osztályától kezdve, ugyanakkor eltörölte az összes idegen nyelv tanítását. Így volt bőven munkanélküli latin-német-francia tanár, de alig volt olyan, aki orosz tudott volna tanítani. Folyt a gyorstalpalás. Megtudtam a vizsgakövetelményeket, felkészültem, augusztusban Pesten lettem a középfokú vizsgát. Akik jó eredményt értek el, kaptak egy 200 forintos könyvutalványt, ezzel egy kis könyvtárat vehettem az orosz könyvesboltban. Így lettem 1952 őszén orosz tanítóbácsi Ménfőcsanakon. Reggel 5-kor mise a kármelita templom sötét kápolnájában, 6-kor már indult a vonat Csanakra, késő délután vissza. Hétfégen pedig: szombaton a reggeli vonattal fel Pestre, ott találkozás szerzetesnövendékeink 4-5 kis csoportjával, teológia-lelkiélet program, és vissza Győrbe a vasárnap esti vonattal.

FOLYTATÁSA KÖVETKEZIK

AZ ÁTMENET ÉVEI 1945-1953

Kolossváry István emlékeiből

1945. Az iskolakezddést lekéstük. A cisztareknél már lezárták a beiratkozásokat. Így kerültem a Várban lévő Toldi Ferenc gimnáziumba. Az iskola épülete szinte teljesen épségben maradt, téli hónapokban a szénhiány miatt rövidített iskolaidőben tanulhattunk. Egy óra tíz percig tartott. A következő évben már a ciszterci gimnáziumba jártam.

Az iskola igazgatója 1948 végéig, az iskola államosításáig *dr. Brisits Frigyes*, az irodalomtudományok doktora és a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt. 79 éves korában Vácon halt meg, de a Hattyú utca 4. alatti lakásában Margarétával még meglátogattuk.

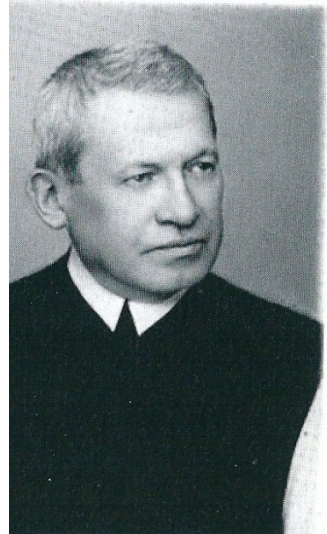
Híres barokk szónok volt. Fantasztikusan artikulált, hangszóró nélkül is minden szavát hallani, érteni lehetett a tempom minden zugában. Ha a mondat magánhangzóval végződött, akkor még hozzámondott – a jobb érthetőség kedvéért – egy „c” betűt, úgy, ahogy ezt a szónoklat tudományának jelesei tanítják.

Az utolsó értesítő – ez valamikor az év végén jelent meg - *Horváth Richárdot* említi, mint igazgatót. *Seidl Gábort* kérdeztem, mi a magyarázat? Nem tudta, de arra határozottan emlékezett, hogy 1948-ban, amikor érettségizett, a búcsúztató beszédet, mint iskolaigazgató még *Brisits Frigyes* mondta.

Horváth Richárd 1954. óta a Hazafias Népfront Országos Tanácsának tagja, és a római katolikus békemozgalom egyik vezetője volt. 1958-tól országgyűlési képviselőként tevékenykedett és 1963-tól a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa tagjává nevezték ki.

A hívek nem igen honorálták ezt az életutat. Mesélték, amikor 1954-ben újra misézett a ciszterci templomba és áldoztatni akart, senki sem ment oda az áldoztató rácshoz, sőt sokan még a templomból is kijöttek.

A kommunista rezsim a hangzatos „legyen béke” jelszóval igyekezett megosztani az egyházakat illetve a hívőiket. Ebben az időben terjedt az a történet is, hogy az úgynevezett békepapok egyik konferenciáján valaki kifogásolta ezt a politikát. Erre *Beresztóczy Miklós* – aki 1950-56 között szervező-

je és első elnöke volt az Országos Béketanács Katolikus Bizottságának, majd 1953-tól országgyűlési képviselőként, sőt 1961-től az országgyűlés alelnökeként tette a dolgát – egy öszövétségi idézettel igyekezett leszerelni az ellenállást: „*Dániel is béméne vala az oroszlának barlangjába!*” Mire valaki az ellenzékéből bekiabált: „*Béméne, béméne, de nem nyala vala!*”

A negyedik emeleten, a főlépcsőtől balra volt az osztályunk, a VI./b. Osztályfőnökünk *Zagyvai Kamill* matematika és fizika tanár volt. A ciszterci rend felosztatása és a gimnázium államosítása után a Műegyetemen – nem emlékszem melyik tanszéken – mezőgazdasági kémiát tanított.

Alig követhető tempóban tartotta az előadásait. Nagyon oda kellett figyelni, ha érteni akartuk, mit is mondott. Hogy lássa, figyelünk-e, időnként kérdezte, hogy „igen, igen?”. Egy alkalommal a szónoki kérdést követő pár másodperces csendben *Farkas Csaba* harsányan válaszolt, hogy „*Nem!*”. Ez olyan volt, mintha az esküvői oltár előtt valamelyik házasulandó a boldogító igenre vonatkozó kérdésre mondta volna, hogy „*Nem!*”.

Kamillal haláláig tartottuk a kapcsolatot. Itt lakott a közelben a Himfy utca sarkán. Annak idején őt szemelték ki a rend előszállási birtokának irányítására. Ebből sem lett semmi.

A hittant *Golenszky Kándi* tanította, ő volt a budai ciszter gimnázium Szent Imre cserkészcsapatának parancsnoka is. 1959. szeptember 3-án a Mátyás templomban ő esketett minket, és haláláig az Ulászló utcai kápolna igazgatója volt.

Nemes Tivadar, majd *Schilling Roger* tanította a latint. Ma sem értem a titkát, de megszerettették velünk ezt a ma már nem igen használható holt nyelvet. A kívülről megtanulandó szemelvényekre, a „memoriterekre” itt-ott még ma is emlékszem.

A földrajzot *Molnár Nivárd* és a rajzot *Nagy Nándor*, alias „Náci bácsi” tanította. Ének- és zenetanár *Ferenczy Csaba* és *Egres Odó* volt, ő volt a Szent Róbert cserkész-raj parancsnoka is.

Ők ketten a rend felosztatása után az Amerikai Egyesült Államokba, a dallasi apátságba kerültek. Az eddig felsoroltak valamennyien ciszterci papok voltak, csak két civil tanárunk volt, Takács János az irodalmat és Farkas Pál a testnevelést okította.

Az épület hátsó szárnyának legfelső emeletét a kápolna foglalta el, alatta volt a két emelet magas díszterem és legalul a tornaterem. A három felső emeleten az épület bejáratával szemben állva baloldalán voltak a szertárak: kémia és fizika, természetrajz és a rajzterem. Legalul, ugyancsak baloldalon a cserkészotthon, ez ma a „Tükör terem”.

Az udvar akkor még nem volt így beépítve, mint most. A rézsú tetején csak a szent Bernát szobor állt, egyebüzt semmi más.

Nemes Tivadar két részre osztotta az osztályt. Az „úri emberek” tudták a latint, a „proletárok” meg nem. A két csoport között az „átjárás” mindig az utolsó osztályzattól függött, tehát akár egy héten belül is lehetett ide is-oda tartozni. A „proletárokat” a rossz felelet utáni délután meghívta az Ibrahim utcai rendházba. Kaptunk teát meg valami süteményt, és esetenként legalább egy órán keresztül korrepetált. Hát egy civil tanártól ezt nem igen lehetett volna elvárni. Részben ezzel magyarázható az egyházi iskolák magas színvonal.

76 rendes és 2 magántanulója volt az osztálynak. Természetesen nem emlékszem mindenkire, de pár nevet azért megemlíthetek:

Bánkövi Gyuri csak rajzból kapott kettést, egyébként minden osztályzata jeles volt. Matematikus és sakk nagymester volt, és most visszafordíthatatlan következményekkel járó agyvérzéssel fekszik a kórházba.

Bence Bandi '56-ban disszidált, ma Kanadában él. Nyelvész, és beszél vagy hat-hét nyelvet. Finn állampolgár, a felesége is finn, aki úgy beszél magyarul, hogy senki se gondolná, hogy nem magyarnak született.

Egyidőben voltunk katonák. Bandinak 52-es volt a lába, és ilyen méretű csizma nem volt rendszeresítve a hadseregben. Nagy gonddal, ügyel-bajjal sikerült engedélyt kapni a legmagasabb katonai köröktől, hogy Bandi teljes menetfelszereléssel, de papucsban vonuljon végig az utcán.

Osztálytársunk volt *Czeizel Endre* genetikus. A jobb oldali padsorban egészen hátul ült *Leszkovszky Gyuri* mellett. Czeizel Bandi édesapja jól menő szobafestő volt, náluk lakott – de hogy miért? – Leszkovszky Gyuri. A rossz nyelvek szerint ő korrepetálta az ott lakásért a rosszabbul tanuló Czeizelt. Nem vitás, hogy a TV genetikai sorozata jó volt, de nem kellett volna belebonyolódnia a „gyermek exportba”. Czeizelnek nem tűnt fel – amint mondta – hogy szép dollár összegek érkeznek a számlájára, és nem tudott arról, hogy néminemű engedélyek szükségesek a külföldi örökbeadáshoz. Bandi veje az SZDSZ-es Fodor Gábor. Lehet, hogy neki köszönheti, hogy még szabadlábban van? Leszkovszky Gyuri vegyészmérnökként dolgozott a Chinoinban, majd elvégezte a teológiát, és ma dominikánus szerzetes.

Dékány Sasuval azóta is rendszeresen találkozunk. Együtt vettünk részt a tájékoztatósi terepfutó versenyeken, és rengeteget bridzseztünk. Van, amiben nem értünk egyet. Gyakran elkerüli figyelmét, hogy a valóság irracionális, ezért kerül ellentmondásban az én elfogultságommal, amely engedi, hogy a tények befolyásolják.

Sólyom Pistáról szinte semmit sem tudok, de temetésére valamennyien összejöttünk. Amikor leengedték a sírba, a ledobott göröngyök szívet rázóan dübörögtek a koporsó tetején. *Nemes Zoli* cserkész csapatparancsnok felugrott a hantra és mondta: „*Édes Pistám, cserkész testvérem! Cserkészköszöntéssel búcsúzom! Jó munkát!*” – Erre kitört a röhögés.

A másik, az „A” osztály osztályfőnöke volt *Schweighofer Gottfried*. Ebe az osztályba járt – többek között, illetve akire emlékszem – *Hőnyi Ede, Festetics József, Forintos György, Gaal Miklós, Jancsó Pál, Lengyel Zoltán*. Edét minden évben meglátogatjuk Agárdon, de Pesten is összejövünk. Nem vették fel az egyetemre. A Széchényi Könyvtárban dolgozott, és majd elvégezte a kartográfiai tanfolyamot (40 évig volt térképész), közben tanári diplomát szerzett, aztán az akadémiai helyesírási bizottság tagjaként működött, a legvégen a székesfehérvári Kodolányi Főiskolán okította az ortográfiát.

Forintos Gyurka az ELTE bölcsészkarára jelentkezett, francia szakra nem vették fel, átirányították a jogi karra. 1956. október 23-án részt vett a tüntetésen, jelen volt a Rádió ostrománál. 24-én éjjel a szovjetek ellen harcolva a Kilián laktanyánál megsebesült, a fél szemét veszítette. 1957. júniusban letartóztatták. 1958 februárjában négy év börtönbüntetésre ítélték, amit 1958. október 13-án a Legfelsőbb Bíróság három évre csökkentett. 1959. április 4-én szabadult. Kezdetben segédmunkás és éjjeliőr volt. Aztán befejezte a jogi egyetemet, majd 1975-ben szociológus diplomát szerzett. Különféle kutatóintézetekben dolgozott. A Történelmi Igazságtétel Bizottságának alapító tagja. 2005-ben halt meg, Te jó Isten, hogy rohan az idő.

Gaal Miki édesapja a várlaki őrség parancsnoka volt. 1944-ben a várba erőszakkal betörő németeknek ellenállt. A nyilasoktól halálos ítéletet várhatt, de a zürzavarban ez elmaradt. Mint ellenálló kapott Zsámbék mellett – azt hiszem – egy 300 holdas birtokot, amijük korábban volt azt meg elvették. Aztán jött a kitelepítés majd arról kapott értesítést, hogy ezredesi rangját a szocialista kormány elismeri, és kitüntették, mint sztahanovista darukezelőt.

Jancsó Palit csak az érettségi után egy évvel vették fel az orvosi egyetemre. Keresett valami állást, hogy addig is hasznosan töltsen el az időt. Semmi szakképzettsége sem volt, így csak a köztisztasági vállalatnál tudott elhelyezkedni. Abban az időben még nyitott teherautók, sőt helyenként ló vontatta kocsik gyűjtötték a szemetet, és Pali feladata volt rázni a csengőt, meg a szemetet a kocsira rakni.

A 61-es villamossal közlekedtem. Reggel 7-kor minden nap diákmisét tartottak a nagytemplomban. A részvétel nem volt kötelező, de a templom

minden nap megtelt. Este, completoriumon vehettünk részt. Fehér csuhában jártunk körbe és énekeltük az utolsó, esti zsolozsmát.

1947-ben nagy izgalommal készültünk a nyári cserkész táborra.

Az összecsomagolt hátizsákokat az indulás előtti napon kivittük a Déli pályaudvarra, ahol egy mellékvágányra tolt marhavagon várt minket. Őrség maradt az állomáson, a raj csak másnap hajnalban szállt be a vonatba.

Füzesabonyban szálltunk át az Egerbe menő vonatra, majd valamilyen iparvágányon közlekedő keskeny nyomtávú vonattal jutottunk el Szilvásváradra. Innen – csomag nélkül, mert azt vitte a kisvonat – gyalog mentünk ki a Szalajka völgybe. A völgy felső részén, a Fátyol vízesés fölött volt a táborhelyünk.

A Szent Róbert rajnak hat őrsé volt, mi voltunk a Sün őrs. Először Vass Gábor volt az őrsvezető, majd Györgyi Feri. (Az őrsi zászló nálam maradt, Istvánkával elküldtem a Ciszterci Cserkészmúzeumba.)

A tábor közepén hatalmas zászlórúd állt, körbe a hat őrsi sátor. A körön kívül volt a tábortűz helye, mellette a konyha, a parancsnoki sátrak, és az élelmiszer raktár. Rengeteg svéd konzervet kaptunk, vaját, kakaót, „sliced bacon” és „blucu sagét”. Az első tisztességes neve – szeletelt bacon szalonna - kitalálható. A másik pedig „bloody sausage”, olyan véres kolbász-hurka féleség volt. A raktársátorban volt még krumplics, zsír, bab, meg mindenféle zöldség.

Minden nap három-három őrs látta el a tábori feladatokat, az egyik főzött, a másik takarított és a harmadik adta az őrséget. Reggel hatkor volt az ébresztő, mosdás, öltözés és sátorrend. Ha valamelyik sátorban valami nem stimmel, kihajigáltak mindent és újra kellett rendet rakni.

Az őrsi sátrak mögött volt az oltár, a rajparancsnok, Egres Odó minden reggel misét mondott. Mise után reggeli, és sorra jöttek a programok. Reggeli után a

konyhás őrsből ketten elmentek *Pásztor nénihez* – jó két kilométerre volt tőlünk a háza – és elhozták a következő napra sült hatalmas kenyereket.

Minden este körül ültük a tábortűzet és naponta más-más őrs adott műsort.

A mi őrsi sátrunk mögött egy fiatal fa kérgebe késsel egy „S” betűt metszettünk, és valamikor a hetvenes években, tehát több mint húsz évvel később megtaláltuk az „S” betűt, a fával együtt nagyra növe.

Jó másfél kilométerrel alattunk volt a Kaszab István-raj tábora. A legnagyobb kaland volt a „farmakutyi”. Senki sem tudja honnan

származott a szó, a jelentése „órrablás” volt. Éjfél után, amikor már mindenki aludt egy vagy kétórsnyi erővel hang nélkül lopakodva megközelítettük a másik tábor, az őr fejére pokrócot dobtunk, hogy ne tudjon kiabálni, és bár-hogy kapálózott, elcipeltük a táborunkba és csak valami komolyabb váltságdíjért engedték szabadon. A fogoly kiválthatta magát, pl. a zsákmányszerző tábor edényeinek ebéd utáni mosogatásával. Emlékszem még a „*Samu*” bikára. A ménkű nagy fenevadat az orrába erősített karikára fűzött láncsal négy férfi tartotta, amikor a helyére vezették.

1948 elején a Színművészeti Főiskola Vas utcai színházában, a nemrégiben megszületett Úttörő Szövetséggel együtt tartottunk valami ünnepséget. Ez volt az utolsó alkalom, hogy felhúzhattuk az egyenruhát, néhány nap múlva a Cserkészszövetség megszűnt. Nyáron már nem mehettünk táborba. De nem adtuk fel olyan könnyen, átalakultunk indiánokká. A cserkész egyenruhákat, jobb időkre várva eltettük a szekrények mélyére és lázas sietséggel megindult a tolldiszek, a rojtos ingek és nadrágok, a mokaszinok és az indián fegyverek készítése. Csodálatos gyöngyfűzéseket remekeltünk. Egy, a kívánt méretnek megfelelő keret két végére egy-egy fésűt erősítettünk, és a fésűk fogain átvezetett cérnákon keresztbe fűztük fel a gyöngyöket. A színeket és a mintát előre meg kellett tervezni. Nem volt könnyű munka, de valóban szép karkötők és fejdísz pántok készültek.

Zircen, a ciszterci apátság mellett, az út túlsó oldalán, átellenben a késő román pillérkötegen álló barokk Szent Imre szoborral, egy hatalmas, több emeltnyi magtárban volt a szállásunk. A fal mellett szalmaszákokon aludtunk. A tűzveszély miatt jó száz méterrel messzebb, egy apró patak mellett voltak a tábortüzek. A meleg étel az apátság konyháján készült, az istállók előtti vályúban mosakodtunk. Itt valahogy messzebb voltunk a természettől, mint Szilvásváradon. A Borzavár felé elterülő erdőben került sor az indiánná avatásra. Azt kellett bizonyítanunk, hogy egyedül, minden segítség nélkül képesek vagyunk eltölteni egy éjszakát a „vadonban”.

1948-ban államosították a ciszterci gimnáziumot. A paptanároknak el kellett hagyniuk az épületet, és a rendet is feloszlatták ..

Egy évig a Kiss János altábornagy utcai iskolába jártam, majd visszakerültem a régi ciszterci épületbe, akkor már József Attila gimnáziumba. Itt már a „szocializmus” várt minket.

Minden emeleten állt egy „Vörös sarok”. Lenin-Sztálin és Rákosi fényképével, virágok, meg valami mécses-szerűség. Az „oltárt” körülállva kellett részt vennünk a „Szabad nép tízpercen”. Valaki felolvasott egy cikket az újságból, hogy lelkileg megfelelően telítődve kezdjük a napot.

Igen, így volt, tudom, emlékszem, de ma egyszerűen nem lehet elhinni.

Az iskola igazgatója volt *Lukács Sándor*, a pedagógus szakszervezetnek valami fő embere és természetesen a párt egyik oszlopa. Beleszerelmesedett az egyik fiatal tanárnőbe és többen látták őket, amint kéz a kézben sétáltak a Margit szigeten. Valamelyik gonosz gyerek le is fényképezte őket, de aztán felülkerekedett bennünk a jóság, és nem lett ebből sem botrány, sem zsarolás.

Számos osztályfőnököt „fogyasztottunk”. *Muhorai*, a keresztnévét elfelejtettem, meghalt. Aztán meghalt *Koppány* is. Történelmet tanított és egyszer szombaton délben – akkor még szombatonként is volt tanítás – nagy ribillió volt a folyosón, mert valaki egy botra tüzte a tanár kalapját. A tömegben nem lehetett tudni, ki volt a tettes. *Koppány* rosszul lett. Elvitték a mentők és még aznap meghalt! Náci bácsi, még a ciszter korszakból maradt itt, volt a legstrapabíróbb, ő volt az osztályfőnökünk az érettségi évében.

Érdi Béla, sakk nagymester és történelemtanár. Viszszagondolva, hihetetlenül művelt és ragyogó pedagógus volt, de annak idején inkább a furcsaságain szórakoztunk.

Hiszékeny volt, kizártnak tartotta, hogy van olyan diák, aki őt félrevezeti. Pedig volt. Elhitettük vele, hogy a háború alatt az iskola épülete találatot kapott, és ezért a széles folyosók közepén beomlás veszélyesek. Célszerű ezért szorosan a fal mellett közlekedni. Elhitte, és mindenki nagy derűtségére hátát a falnak vetve járt a folyosón. Valamelyik tanártársa felvilágosította a disznóságról. Dühösen jött be az osztályba. Erősen raccsolt és fuldoklott az indulattól: „*Ké'hem, maguk még nem isme'hnek engem. De meg fognak isme'hni. Sziva'hom van több is, de jóindulatom csak egy!*” Mindig szivarral érkezett az órára. De az osztályból volt egy szivarfelelőse, akinek átadta a majdnem leégett szivart, hogy vigye az ablakpárkányra erősített hamutartóba.

Maróti Ferenc a Műegyetemen volt rendes professzor. Nem tudom, miért vállalt a József Attilában óraadást.

Kúnfalvy Rezső, angolt és fizikát tanított, azonkívül síoktató volt és ismert természetfényképész.

A sor végére hagytam *Kovács Zoltánt*, aki csak pár évvel volt idősebb nálunk. Biológiát tanított és jegyzett hosszútávfutóként a Bercsényi utcai lakásáról minden hajnalban elfutott egy Margitsziget-kerülésre. A 2003. szeptemberi érettségi találkozón még ott volt, aztán ő is itt hagyott minket.

Ciszterci tanáraink közül ketten nagy titokban tartottak nekünk hittanórákat. Az indigóval másolt füzeteket a templomban a gyóntatószékekben lehetett átvenni a „megfelelő jelszó” ellenében.

A menekülő, bujdosó tanárainknak hamis névre szóló bejelentőlapra volt szükségük. Űrlapot lehetett kapni a trafikokban, ezeket kitöltöttük és egy valódi pecsét lenyomatra meleg és megpuccolt kemény tojást hengerítve átvittük a hamis okmányra a bélyegző lenyomatát.

1953-ban jeles eredménnyel érettségiztem. Akkor nem volt ekkora a circusz, mint ma. Reggel 8-tól délig tartott az írásbeli, és pár nappal később a szóbelire gyülekeztünk az egyik osztályteremben. Innen egyenként mentünk a „vesztőhelyre”, ahol egy hosszú asztal mellett, öt tanárral szemben ülve kellett válaszolni a feltett kérdésekre. Nem volt kötelező a „felkészülés”, de kérésre adtak pár percet, hogy összeszedjük a gondolatainkat.

34-en érettségiztünk, 2003-ban 23-an jöttünk össze, a 2008-as találkozón a Németvölgyi úton lévő Hotel Walzerban már csak 17-en ültük körül az asztalt.

Tanárok nélkül, azok mind itthagytak bennünket.

Kolossváry István (é. 1953)

ITT MÉG EGYÜTT VOLTUNK . . .

Mese a fehér-fekete reverendáról

Most ünnepeltük a Ciszterci Rend Budai Szent Imre Gimnáziumának századik születésnapját. Alma Materemre visszaemlékezve, felidézem kedves emlékeimet:

Ha nem tévedek az évszámokban, 1937-nyár végén kísért Édesanyám a Diószegi út és Ábel Jenő utca sarkán álló házunkból az akkor még Szent Imre herceg úton – a mai Villányi úton – haladva a Ciszterci Szent Imre gimnázium nemrég felavatott új épületébe. Vegyes érzelmekkel lépdeltem előző nap kapott új, zsinóros sötétkék Bocskai egyenruhámban, fejemen a ciszterci címeres sapkával. Az a címer előző délután sok fejtörést okozott : mit jelenthet az a féllábon álló, gólyának kinéző madár, és mi az a négy betű: M O R S? Talán valami rövidítés? Talán: Magyar Országos..., de mi az R és S?

No, majd csak megtudom! (Azóta nagyon is megtanultam!)

Az emeleten az osztályteremben már sok korombeli fiú zsibongott. Édesanyám a többi szülővel a folyósón maradt. Nemsokára bejött hozzánk egy mosolygós, fehér-fekete reverendás pap bácsi, üdvözölt, leültetett, csendre intett minket és elmondta, hogy őt Kápolnai Tecelinnek hívák és ő a mi osztályfőnökünk.

Kápolnai osztályfőnök urat nagyon megszerettem, és éreztem, hogy ő is szeret. Én voltam az osztályban korra a legfiatalabb (1928-as születésű szemben a legtöbb 1927–el és néhány 1926- al), meg természetem is az egyik legkisebb, talán ezért nem ok nélkül éreztem különös védelme alatt magamat. Ezért is nagyon sajnáltam, amikor egyik tanév kezdetén megtudtuk, hogy ezentúl helyette Szomolnoki Gedeon tanár úr lesz az osztályfőnökünk. Ő sokkal szigorúbb volt, nekem úgy tűnt, mintha más osztálytársaimat nálam jobban szeretné, – így én sem szerettem őt. Úgy éreztem, hogy „pikkelt” rám, pedig valószínűleg csak hiányzott Tecelin osztályfőnök úr kényeztetése. Viszont tűzbe mentem volna Hadarits Vendel számtan tanárunkért, aki azonban csakhamar sajnos – Bitter Illés igazgató úr halála után – igazgatónk, majd ezután rövidesen Apáturunk lett. Kedveltem Kalász Elek történelemtanár urat, akinek óráin kevés feleltetés, és nem túl sok magyarázat volt, helyette az „Én naplóm” című könyvből egyikünk felolvasott, míg Kalász tanár úr egyéb teendőit végezte: bélyegsorozat árverést tartott és szervezte a bécsi döntés után 1940 májusában Erdély bejárására induló autóbuzsós cserkészmozgótáborunkat. Ennek gépkocsivezetője Buzsáki Laci osztálytársunk édesapja volt, és magunk költötte indulónk így hangzott:

*Hajnalodik, közeleg a reggel,
Indul Kalász 100 lóerős Benz-zel,
Ül már benne harminckilenc fő,
Hátul egy pad, jaj de zötyög
Kíséri egy hatalmas porfelhő.*

Kalász tanár úron kívül velünk jött Milinkovich Frigyes civil tanárunk is, aki Hadarits tanár úr távozása után a számtant tanította. Őt nem annyira szeretttük, mint elődjét, de irigyeltük 350 cm³-es Victoria motorkerékpárját. (Mellékelem az Erdélybe induló mozgótábor csoportképét, Kalász és Milinkovich tanár urak a közepén állnak, jómagam az első sorban ülök a jobbszélen). Amikor felsősök, ötödikesek lettünk, választani kellett a görög, francia vagy olasz nyelv között. A görögöt Nemes Tivadar, a franciát 'Sigmond Lóránd, az olaszt Szauder József civil tanár úr tanította. Én franciás lettem és nagyon élveztem 'Sigmond tanár úr óráit. Egyébként 'Sigmond tanár úr volt – cserkészként – csapatparancsnokunk is. Történelem tanításunkat Kalász tanár úrtól később Pataki Vidor tanár úr vette át. Rendkívül szigorú, igényes tanár volt, óráin rendet és csendet tartott, de nagy tudásáért és igazságosságáért nagyon szeretttük. Délutánonként, estébe nyúlóan az Ibrahim-utcai rendház tanári könyvtárát rendezte és katalogizálta, amihez önkéntes segítőköt keregetett. Heteken át önként tettem ezt, amiért mindig köszönetet mondott, de nem kivételezett velem. Sokat tanultam tőle, elbeszéléseiből azokról az időkről, amikor az egri vár ásatásait vezette. Már második kisdiák koromban be választott az énekkarba dr. Rajeczky Benjamin tanár úr, az országszerte híres zenetudós. Teológiai doktorátusa volt– tőle hallottam életem legmegragadóbb szentbeszédeit. Kitűnő sielő volt, téli táborokat vezetett Ausztriába a felsősöknek – én akkor sajnos még alsós voltam. Nagyszerű zenepedagógusként és értelmünkhöz valamint érzelmeinkhez egyaránt szóló igehirdetéseiért nagyon szeretttük. Nyugdíjba vonulása után Pásztón perjelként élt. Én akkor Bécsben az UNIDO-nál dolgoztam, és egy télen meglátogattam Pásztón. Sílécceinkkel kocsimba ülve felmentünk Kékesre és egész nap a Mátra lejtőit jártuk. Gyönyörű nap volt. Felsőökként érdeklődésünk egyre inkább a közeli Margit gimnázium bájos növendékei felé irányult. Osztályindulónk is hangot adott ennek:

*Rakott szoknya, fehér blúz - tetszik igazán
Margitos leány a legszebb lány Budán.
Mikor a Margit kivonul, a szív dobogni kezd
, A cisztercita ötödik–mind éneklé ezt... (ism.)*

Amikor nyolcadikosok lettünk, újabb strófát biggyesztettünk a végére:

*Kis Margitos , Isten veled, megyek tanulni én,
Jelesre érettségizem, ha nem kacsintsz felém.*

Hát a mi érettséginket a kis Margitos kacintásánál jobban megzavarta Hitler és Sztálin háborúja, Budapest ostroma, a malenkij robot, meg ami azután jött.

1945 nyarán, az üszkös romokból álló Budapesten, a bombáktól, gránátoktól roncsolt Gimnázium néhány hevenyészve helyreállított tantermében leérettségiztünk, beiratkoztam a Műegyetemre, hadifogolyvonatról szerencsésen megszökve megmenekültem a szibériai hadifogságtól, 1949-ben építész-mérnökké avattak és a Műegyetemen tanársegédként dolgoztam. Ekkor már a szovjet megszállók és hazaáruló, a magyarságot és kereszténységet tüzzel-vassal pusztító kommunista csatlósaiak államosították az egyházi iskolákat, a szerzeteseket és apácákat elkergették az országból. Szeretett tanárainknak, a fehér-fekete reverendás ciszterci atyáknak is a határon át szökni, menekülni kellett. Nekem nagyon hiányoztak. Majd jött az 1956-os felkelés majd annak véres megtorlása. Nekem is el kellett hagynom hazámat. Amióta családommal külföldön éltem, sokszor volt honvágyam, aminek egyik lényeges eleme volt tanáraink fehér-fekete reverendája látványának hiánya. Kutattam, hogy mi lett volt tanárainkkal, és megtudtam, hogy nagyrésztük az USA-ban, Texas állam Dallas városa mellett telepedett le, ahol rendházat és iskolát építettek.

Az 1970-es évek közepétől Bécsben, az ENSZ Iparfejlesztési Szervezetében az építési osztály-vezetőjeként dolgoztam. Feleségemmel vasárnaponként néha Béctől kb. 40 km-re, Heiligenkreuzban lévő ciszterci apátságban hallgattunk, persze német nyelvű szentmisét.

Egy alkalommal az Apátság udvarán Laudetur Jesus Christus-sal köszöntöttem és németül megszólítottam egy átsiető fehér-fekete reverendás atyát, megkérdezve, hogy nincs-e véletlenül az öreg papok otthonában magyar atya? – Egy volt, de sajnos már magához szólította az Úr!–volt a válasz. De ugye Ön Magyarországon volt ciszter diák?—tette hozzá a kérdést németül. —Igen, annyira észrevenni a kiejtésen?– válaszoltam. Mire ő: Nem, a kiejtése nem tűnt fel, hanem az, hogy Laudetur Jesus Christus-sal köszöntött. Nálunk a német köszöntés járja: Gelobt sei Jesus Christus! De tudjuk, hogy Magyarországon latinul köszöntenek. Sikerült levélkapcsolatba lépnem Szödényi Demjén volt magyar irodalom tanárommal, és meghívásának eleget téve akkor érettségizett Ferenc fiammal együtt meglátogattam.

Megvallom, Dallas-Fort Worth repülőterén a gépből kiszállva az örömtől és meghatottságtól könnyes szemmel fedeztem fel és öleltem meg a fehér-fekete reverendás Szödényi tanár urat, aki időközben Amerika szerte ismert szobrász művész is lett.

Nyolc évvel később, miután Mihály fiam is leérettségizett, ismét ellátogattunk a dallasi Apátságba, ahol ismét nagy szeretettel fogadtak és szép napokat töltöttünk. Mindig csodálattal töltött el a Rend ottani munkájának eredménye: Gimnáziumuknak az a híre, hogy nem csak Texasnak, hanem az egész USA-nak egyik legjobb középiskolája.

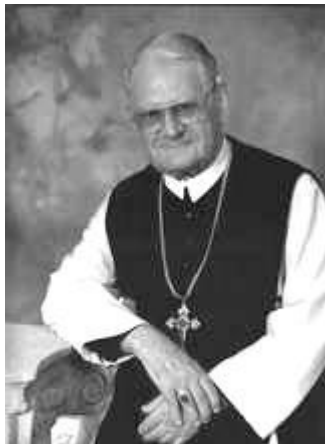

1940-ben, Észak-Erdély visszatérte után után *Kalász Elek* történelemtanárunk vezetésével indulunk erdélyi mozgótáborba. Középen Kalász tanár úr, felette *Milinkovich* tanár úr, jómagam az első sorban ülök a jobbszélén. Üdvözlettel dr. *Csorba Emanuel* é. 1945.

R E Q U I E M   Z I R C E N

A 2012 szeptember 17-én elhunyt nyugalmazott zirci főapát úr temetése szeptember 24-én volt Zircen, a ciszterci bazilikában.

Az újonnan oly vidám színekkel restaurált templom megtelt sötét ruhás gyászolókkal, akik a tisztelet követeiként jöttek össze, de inkább egy olyan szertartás részesei voltak, akik egy régi veretes világ utolsó főurára húzatták rá a súlyos gránit lapot.

A szertartást szép volt. Az ország első egyházi méltósága, a primás érsek sorolta fel a gazdag életút egyes állomásait, amelyek betöltötték a rendért, az egyházért, hazájáért tevékenykedő pragmatikus főpap egész életét.

Megszólinta a generális apátúr is.

A szertartás végén a ciszterci Salve Regina égre törő dallamai búcsúztatták Zakar Polikárp apáturat. (Ö.F.)

Az alábbiakban Erdő Péter bíboros érseknek és Lepori generális apátnak a ravatal fölött elhangzott szavaiból idézünk:

...”Tíz évig az egész ciszterci rend generális apátjának tisztségét töltötte be. Így Tomek Vince után ő a másik nagy magyar szerzetes, akire egész rendjének vezetését bízták. Hazatérése után sokat tett rendjének újjászületéséért. Az akkori jogi lehetőségek Egyházunkat szinte predestinálták arra, hogy minél nagyobb számban vegye vissza hajdani közszolgálati intézményeit. Az ingatlanok visszatérése is csak ilyen célból volt lehetséges. Polikárp atya ebben a helyzetben meglátta a lehetőséget a rend kiváló oktatói hagyományainak felélesztésére. A ciszterci középiskolák ma ismét megbecsült, tekintélyes intézmények hazánkban.

Polikárp atya – különösen életének utolsó éveiben – sok fizikai betegségtől szenvedett. Két bottal járt, mégis ügyeket intézett. Professzorként részt vett a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézetének munkájában. Még idén szeptember 6-án is jelen volt az egyetem alapításának

20. évfordulójára rendezett ünnepségen. Tanúja és részese volt az egyetem kialakulásának és fejlődésének. Fizikai szenvedései ellenére mindig látszott rajta, hogy a lélek és a szellem erősebb benne a test korlátainál. Sokan azt mondták, egészen egyedülálló belső tartása volt. Élete végéig voltak tervei. Utolsó napjaiban is dolgozott Richelieu bíborosról szóló nagy tudományos munkáján.

„Ha vele tűrünk, majd vele együtt uralkodunk” – mondja a szentlecké a mai szentmisében. Polikárp atya szenvedéseiben Krisztushoz kapcsolódott. Szent Máté evangéliumából olvastuk Jézus hívó szavát: „Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik fáradtak vagytok és terhek alatt görnyedtek: én felüldítelek titeket”. Kérjük mindnyájan Krisztust, a Jó Pásztort, hogy vezesse el Polikárp atyát a boldogság, a világosság és a béke országába, fogadja be isteni uralmának örömébe és ragyogásába. Ámen.”

...,Egy atya halála, fiaiból a hála érzéseit hívja elő – mondta *Mauro-Giuseppe Lepori* generális apát a szentmiseáldozat bemutatása után mondott búcsúbeszédében Polikárp atya oltár előtt felravatalozott koporsója fölött: Zakar Polikárp a ciszterci rend egyik atyja volt. Munkássága alatt olyan dokumentumok születtek és intézkedések léptek életbe, amelyek hatással voltak és továbbra is hatással vannak a rend életére, nem csak a kánonjog terén – mutatott rá a generális apát. Éltének drámai története, rendkívüli intelligenciája, a mód, ahogy a problémákkal szembenézett, ahogyan kapcsolatait kezelte és felelősségét megélte, gyakran paradox érzést keltett az emberekben. Polikárp apát senkivel szemben sem volt közömbös.”

IN MEMORIAM

Vattay Elemér (Slífi) 1931-2012. Mindig kedves diáktársunk és cserkész barátunk augusztusban megtért teremtőjéhez. Merényi Engelbert osztályának tagja volt, és 1949-ben érettségizett. Már gimnazista korában neves fotóművészektől tanulta a fényképezést, és bejutott a Színház- és Filmművészeti főiskolára. Jelleméből következően megtagadta Mindszenty bíboros elítélését, és ezért eltávolították a főiskoláról. Sikeres fotósként tekintélyt szerzett magának, és a kortárs képzőművészek közt műgyűjtőként vált kedveltté. Diákszövetségünk megbecsült tagja volt. A Magyar Szentek templomában búcsúztatták el, és most mi is megemlékezünk barátunkról. Requiescat in pace! (d.cs.)

Egy szent kortársa

Alma materünk centenáriuma alkalmából, kitüntető ajándékozás címen – többek között – megkaptam Badál: Endrédy Vendel apátúr életútjáról szóló, fölbecsülhetetlen értékű, történelmi munkáját.

Túl azon, hogy itt és ezúton köszönetet mondok a megiszteltetésért, nem tudom megállni, hogy ne térjek ki „Hadarits tanár úrhoz” kötődő, egyes, személyes kapcsolataim, részben újabb ismertetésére. A mi, kis, budai „svarcaufveiszünkben”, már évekkel korábban leírtam, nem is egyet, kimutatván – a mi időnkben és nekünk még csak Hadarits tanár úr – emberi nagyságát. Személyes „kapcsolatunk” előbb kezdődött, mint mielőtt a

gimnáziumba kerültem volna, ugyanis 1927.-ben, harmadik elemistaként voltunk „első áldozók”, és a Ménesi úti, Lazarista kápolnába mentünk gyónni, én Őhöz kerültem. Lehet ezt elfelejteni, miután rá két évre matematika tanárom lett? is villantás memóriájára: mikor a '70-es' évek végén, Pannonhalmán – mártír szenvedései után – meglátogattam, és elmondtam, hogy a Lazaristáknál volt gyóntatóm, rávágta, ez csak 1927-ben lehetett.

Évekkel korábban, és azóta többször is megpendítettem, hogy nem Endrédy Apátúrért, hanem Apátúrhoz kell imádkoznunk. Egyházunk számos szent életút emelt oltárra, de a kanonizáltakon kívül hány százzal nem is tudunk, holott...

Külön öröm, hogy Endrédy apátúr esetében megindult az eljárás.

Én büszkén vallom, hogy egy valódi szenttel nem hogy egy időben éltem, hús-vér valóságban találkoztam, de tanárunk volt, nemcsak fizikában-matematikában.

(dr. Balogh Endre é. 1937)

TALÁLKOZÓK

Érettségi éve 1945.

Legutóbb most ősszel, október 20-án találkoztunk. Már csak huszonkettőnkről tudunk (ketten két honosak). Megjelentünk kilencen. Ebből heten segítséggel, bottal bicebócaztak a klubba, összejövetelünk színhelyére. A napot Áve Mária imádságával kezdtük azokért, akik tavasz óta elhagyták egyre fogyó közösségünket. Nem kevesen, négyen voltak. *Áfra, Czvetkovics, Lukácsovits és Zwack*. Nyugodjanak békében.

Ezután jöhetett már a szövegelés. Mindig derűsen. Bajainkat felejtve, hisz érkezéskor már felmértük és megtárgyaltuk egymás változó állapotát. A beszélgetés kezdőszólama majd mindig úgy hangzik: „emlékeztek, hogy...” Időben vissza az érettségi környékére, a háborús és háború utáni időkre. Sajnos fura és ronda világot kellett megérnünk. (Megjegyzés: 82 főből csupán ötvenen érettségiztek 1945. tavaszán (Közülük voltak olyanok is, akik nem is ide jártak.) Hol és mint volt a hiányzó 32 emberke? Nyugatra kerültek szolgálatilag vagy menekültek? Mint leventét 'elhurcolták', katonaként fogságba estek? Csak úgy a semmibe veszttek? Visszaemlékezésre bőven akad emlék és ok. Íme egy-kettő:

Zwack Péter is elment közülünk augusztusban. Nem tudni okát, máig sem értjük, miért felejtett el, tagadott meg minket. A korábbi osztályszervezők (Ébner, Majzik és Sasfi) a találkozókra rendszeresen meghívták levélben, keresték személyesen. Kimentve magát vagy azt sem, a találkozókat elkerülte. Nem vártunk részéről patronálást, esetleg valami mást, csupán hiányoltuk a régi összetartozást, a megtalálásunkat. Sajnáljuk, hogy így kellett elválnunk. Isten nyugosztalja.

Tallózva társaink közt, szegény Lázár Ernő (B.) is szóba került. A háború végén haza fele szökve barátjával vagy társával még elért annak lakásához. Mivel a Tarcsay utcai otthona nem esett messze e helytől, sietősen folytatta útját hazafelé, ahova viszont soha nem érkezett meg. Máig nincs hír felőle.

Mesélt Aba (a Kádár), magáról is. Mindig élvezettel hallgattuk, hallgatjuk szellemes mondókáit. Visszatekintve a 1944-1945. éveire, a sors kegyeltjének tartotta, tartja mindmáig magát. Viszonylag mindent sikerült átvészelnie minden komolyabb baj nélkül a háború alatt és után. Egyetem után rendes állása volt, taníthatott, előadásokat tarthatott. Egy valami azért kadt zavarta ezt a sima utat. Édesapja okán (államtitkár volt), úgy igaz, hogy felsővezető sohasem lett belőle.

Az biztos, hogy osztálytársaink közül ő az egyik legismertebb személy.

Akiknek viszont kimaradt vagy elcsúszott az érettségi, annak már az egyetemmel és továbbtanulással is könnyen vagy inkább biztosan baja akadt. Úgy sikerülhetett, ha előbb fizikai munkásnak állt, majd kádernek tüntethette fel magát. *Lukács Alinak* is kijutott e sorsból. *Maróti Bandi* hasonlóan járt. 1948 évének végén érhetett haza orosz fogságból a grúziai Ruszturiból. Jót derültünk, mikor hadifogsága útjának egy epizódját mesélte.

Székesfehérvárról kiindulva a különböző lágerekbe megszakítva az utat a román Rimmicuban történt a következő. A ruszki tisztok kitalálták nagy győzelmük örömeiben, hogy a táborból végleges helyükre vonuló magyar hadifoglyok szabályos sorokban vonuljanak el előttük, de induló mellett! Az összeszedett cigányzenészek zenei kíséretével. A muzsikusok őrizgették ugyan a fogságban is kopott nyirettyűjüket és hebegőiket, de nem ismertek egyetlen indulót sem. Megoldották a dolgot, elmasíroztatták a légerlakókat a „Sej haj ROZI” ütemes dallamára. Ki vette ezt észre a vegyes nációban? Legfeljebb a honfiak, pár percre vidámabbnak látván a világot.

Elbeszélgettünk még egy ideig. A delet már elharangozták. Ideje volt hazaindulni mindenkinek meglegedésére világosban és nem a nehezen elviselt sötétben. Várjuk a tavaszi találkát. Leszünk-e és hányan? Üdv’

Telkes Ferenc

a '45-ben érettségizett A és B osztály gondviselője

Fogyóban az osztálylétszám

H Í R E K T U D Ó S Í T Á S O K

Ami már nem is hír, csak öröm:

Ismét várjuk a KARÁCSONYT. Nekünk már sokszor eljött, a várakozás öröme mégsem lankad bennünk. Oly jó énekelni: Rorate caeli desuper! És ha eljön a beteljesülés, a Kisdéd világossága beragyogja a teremtett világot! Az új esztendőt is az ő szent nevével kezdjük:

126
U J É V R E
SZENDREI ISTVÁN
Magyar Cantionale (XVII.szd.) – Bozóky (1797)

48 SZ.V.U. 41

1. Ó, szép Jézus! Ez új esztendőben Légy hivedtben. Ó Mári-a!
2. Ó, szép Jézus! Drágaszent nevedért Kelj föl népedért Ó Mári-e!
3. Ó, szép Jézus! Tartsd meg hivedt, Mint te-i-det. Ó Mári-a!

1. E-se-dez-zél ér-tünk, É-des reményünk! Hogy ez új esztendőben
2. Tekints hi-ve-id-re, Teszent Fi-a-dért, Hogy ez új esztendőben
3. Jézusunk szent Anyja! Országunk torma! Adjad kérünk, hogy ebben

1. Mindenü-gye-ink-ben Lehessünk Jé-zus Drágaked-vé-ben.
2. Mindenü-gye-ink-ben Lehessünk Jé-zus Drága ked-vé-ben.
3. Az új esztendő-ben Lehessünk é-pek Testbenlé-lekben.

SZ. I-n.

MINDEN KEDVES OLVASÓNKNAK

BÉKÉS ÜNNEPEKET ÉS JÓ ÚJ ÉVET KÍVÁNUNK!

Budai osztályunk programja 2013 első harmadára

Tisztújító közgyűlést tarunk 2013. február 23-án 10 órakor a díszteremben (megjelenés minden külön értesítés nélkül)

A klubdelutánok programjai:

Január 14-én: Vendég Barlay Bence iskolánk igazgatója

Február 11-én: A tisztújító közgyűlés előkészítése

Március 11-én: Klubdelután

A klubdelutánokat minden hó második hétfőjén tartjuk 17 órai kezdettel az iskolában, előtte fél ötkor elimádkozzuk a kápolnában a Complotoriumot.

* * *

Szeptemberi számunk óta a következő társainkról kaptunk gyászjelentést

v.Bérczi Lóránt é.1939

dr. Ernyey Béla é. 1952

Felsővályi Nagy István é. 1952

Gábor Péter é. 1945

Hontvári Miklós é. 1944

Kiss Zoltán (nálunk az első négy o.)

dr. Makkay László é. 1947

Mezey Barna é. 1955

dr. Sztaniszlavszky Dénes é. 1939

Tiebenschky Ferenc é.1950

Zorkóczy Zoltán é. 1950

Barankay (Demjanivich) József é. 1927;

ő 1941-ben halt hősi halált Ukrajnában. Sirját most fedezték fel és október23-án volt az ünnepélyes újratemetése hazájában.

R E Q U I E S C A N T I N P A C E !

Buda FehérFekete időszakos, ingyenes tájékoztató egyesületi tagjaink részére. Megjelenik húsvétkor, Veni Sancte idején és karácsonykor. Címünk: H-1519 Bp., Pf. 401; tel.: 205 8609, fax (36-1) 205 8609 e-mail: dekanycs@gmail.com. Felelős kiadó: dr. Seidl Gábor

EMLÉKSZEL MÉG ?